

När folket får välja

En jämförande studie av Storbritanniens folkomröstning år 1975 och Brexit
år 2016

Pro gradu-avhandling

Statskunskap med masskommunikation

Madeleine Fagerholm

Matrikelnummer: 36396

Fakulteten för samhällsvetenskaper och ekonomi

Åbo Akademi, Vasa, våren 2020

Innehållsförteckning

1 Inledning.....	32
1.1 Bakgrund	32
1.2 Syfte och frågeställning	43
1.3 Disposition.....	65
2 Teoretiskt ramverk.....	96
2.1 Demokrati och demokratimodeller.....	96
2.1.4 Avslutande jämförelse	1540
2.2. Direktdemokrati och verktyg	1812
2.2.1 Fördelar och nackdelar med folkomröstningar	2015
2.2.2 Centrala egenskaper vid undersökning av folkomröstningar	2519
2.3 Summering av teoretisk referensram och preciserade frågeställningar	2620
3 Material och metod.....	2922
3.1 Materialval.....	2922
3.2 Metodval.....	3022
3.3 Operationalisering av de centrala egenskaperna.....	3225
4 Resultat och analys	3628
4.1 Storbritannien och ESCS	3728
4.1.1 Folkomröstningen 1975	3829
4.1.2 Centrala egenskaper i folkomröstningen 1975.....	4031
4.2 Storbritannien och Europeiska unionen.....	4335
4.2.1 Brexit	4739
4.2.2 Centrala egenskaper i Brexit 2016	4941
4.3 Jämförande analys.....	5848
4.3.1 Medborgarens möjlighet till tillräcklig information, kunskap i sakfrågan och tillgång till objektiva källor	5848
4.3.2 Intresse för själva sakfrågan	5950
4.3.3 Eventuella intressegrupperings påverkan	6151
4.3.4 Formuleringen på valsedeln	6252
4.3.5 Möjlig manipulation under debatt och kampanj	6353
4.4 Begränsningar	6454
5 Slutsatser och diskussion	6555
7. Referenser.....	7259
Fel! Ogiltig hyperlänkreferens.1 Inledning.....	Error! Bookmark not defined.2
Fel! Ogiltig hyperlänkreferens.1.1 Bakgrund	Error! Bookmark not defined.2
Fel! Ogiltig hyperlänkreferens.1.2 Syfte och frågeställning	Error! Bookmark not defined.3

Fel! Ogiltig hyperlänkreferens.1.3 Tidigare forskning och teorier.....	Error! Bookmark not defined.4
Fel! Ogiltig hyperlänkreferens.2 Teoretiskt ramverk.....	Error! Bookmark not defined.7
Fel! Ogiltig hyperlänkreferens.2.1 Demokrati och demokratimodeller.....	Error! Bookmark not defined.7
Fel! Ogiltig hyperlänkreferens.2.1.1 Direkt demokrati.....	Error! Bookmark not defined.7
Fel! Ogiltig hyperlänkreferens.2.1.2 Representativ demokrati.....	Error! Bookmark not defined.8
Fel! Ogiltig hyperlänkreferens.2.1.3 Deliberativ demokrati.....	Error! Bookmark not defined.9
Fel! Ogiltig hyperlänkreferens.2.1.4 Avslutande jämförelse.....	Error! Bookmark not defined.10
Fel! Ogiltig hyperlänkreferens.2.2. Direktdemokrati och verktyg.....	Error! Bookmark not defined.13
Fel! Ogiltig hyperlänkreferens.2.2.1 Fördelar och nackdelar med folkomröstningar.....	Error! Bookmark not defined.15
Fel! Ogiltig hyperlänkreferens.2.3 Summering av teoretisk referensram och preciserade frågeställningar.....	Error! Bookmark not defined.19
Fel! Ogiltig hyperlänkreferens.3 Material och metod.....	Error! Bookmark not defined.21
Fel! Ogiltig hyperlänkreferens.3.1 Materialval.....	Error! Bookmark not defined.21
Fel! Ogiltig hyperlänkreferens.3.2 Metodval.....	Error! Bookmark not defined.23
Fel! Ogiltig hyperlänkreferens.3.3 Redogörelse för de centrala egenskaperna ..	Error! Bookmark not defined.24
Fel! Ogiltig hyperlänkreferens.4 Disposition.....	Error! Bookmark not defined.27
Fel! Ogiltig hyperlänkreferens.5 Resultat och analys.....	Error! Bookmark not defined.28
Fel! Ogiltig hyperlänkreferens.5.1 Storbritannien och ESCS.....	Error! Bookmark not defined.28
Fel! Ogiltig hyperlänkreferens.5.1.1 Folkomröstningen 1975.....	Error! Bookmark not defined.29
Fel! Ogiltig hyperlänkreferens.5.1.2 Centrala egenskaper i folkomröstningen 1975.....	Error! Bookmark not defined.31
Fel! Ogiltig hyperlänkreferens.5.2 Storbritannien och Europeiska unionen.....	Error! Bookmark not defined.34
Fel! Ogiltig hyperlänkreferens.5.2.1 Brexit.....	Error! Bookmark not defined.38
Fel! Ogiltig hyperlänkreferens.5.2.2 Centrala egenskaper i Brexit 2016.....	Error! Bookmark not defined.40
Fel! Ogiltig hyperlänkreferens.5.3 Jämförande analys.....	Error! Bookmark not defined.47
Fel! Ogiltig hyperlänkreferens.5.3.1 Medborgarens möjlighet till tillräcklig information, kunskap i sakfrågan och tillgång till objektiva källor.....	Error! Bookmark not defined.47
Fel! Ogiltig hyperlänkreferens.5.3.2 Intresse för själva sakfrågan.....	Error! Bookmark not defined.49
Fel! Ogiltig hyperlänkreferens.5.3.3 Eventuella intressegrupperingars påverkan.....	Error! Bookmark not defined.50
Fel! Ogiltig hyperlänkreferens.5.3.4 Formuleringen på valsedeln.....	Error! Bookmark not defined.51

~~Fel! Ogiltig hyperlänkreferens.5.3.5 Möjlig manipulation under debatt och kampanj~~
~~Fel! Ogiltig hyperlänkreferens.6 Slutsats och diskussion~~
~~Fel! Ogiltig hyperlänkreferens.7 Referenser~~

1 Inledning

1.1 Bakgrund

Demokratin antog sin utpräglade moderna form under 1800- och 1900-talen, vilket bestod av en uppsättning regler och institutioner som medger att flertalet medborgare tillåts delta i val av representanter ~~och dessa representanter är de, de enda~~ som har rätt att fatta politiska beslut. Systemet bygger på folkvald regering, fria och rättvisa val, rösträtt för alla medborgare oberoende av ras, klass, kön ~~och så vidare~~, samt tanke-, yttrande- och föreningsfrihet och alla myndiga vuxnas rätt att kritisera regeringen och kandidera i val (Held 1987, 358). Demokrati är något som flera stater under de senaste decennierna valt att ~~använda sig tillämpa av~~ när det gäller att skapa legitimitet hos folket. All myndighetsutövning har sin legitimitet i den vilja som folket har uttryckt, men samtidigt ställer demokratin krav på hur denna folkvilja kommer till uttryck (Hadenius 2006, 10). Här kommer särskilt två krav till uttryck, ~~det vill säga~~; vilka som skall räknas till folket och ~~hur~~ hurudant förhållande och position de skall ha sinsemellan till varandra. Exempelvis om någon skall stå över någon annan i fråga om position och därför även i beslutsfattandet eller ej vilken vikt dessa människor skall ha sinsemellan. För att förstå bakgrunden bakom dessa krav måste man först förstå vilka värden demokratin bygger på. Dessa kärnvärden anses vara folksuveränitet, politisk jämlikhet och folkviljans förverkligande. Om vi utgår ifrån den politiska jämlikheten ~~så~~ ska i princip alla människor i ett land ha rätt att delta i styran det av landet och dessa människor skall behandlas lika eftersom ingens vilja ska räknas för mer än andras (Hadenius 2006, 10–11).

~~Dock har~~ demokratin har dock ett huvudproblem som består i att den nationella beslutsmakten gradvis har försvagats i och med ett medvetet överförande av suveränitet till gemensamma politiska institutioner såsom till exempel EU eller Nato, och som ett resultat av icke-statliga aktörers agerande på det ekonomiska området (Sannerstedt ~~& och~~ Jerneck, 1994, 13). Samtycke

legitimerar regeringsmakten, och de beslut som får flest röster gäller enligt majoritetsprincipen. Men vilka människors samtycke och deltagande krävs vid beslut som gäller till exempel AIDS, surt regn, exploateringen av icke förnybara resurser eller kontrollen över de finansiella flödena? Vilken är den ~~relevanta-centrala~~ valkretsen, är den nationell, regional eller internationell? Inför vilka måste beslutsfattarna motivera sina beslut?

Territoriella gränser avgör vilka människor som får och inte får delta i beslut som påverkar deras liv menar Held (1987), men vilken form av röstning ger då beslutet den absoluta demokratiska legitimiteten? ~~Veeh~~ vilken metod är bäst lämpad för dagens samhälle i ~~låt oss säga~~ frågor som rör hela befolkningen, ~~till ? Exempelvis exempel i~~ konstitutionsförändringar eller internationella avtal såsom inträdet i EU?

Tänkbara svar är följande demokratimodeller som har utvecklats under den tid som demokratin faktiskt verkat som ett lämpligt system för att organisera det politiska livet. ~~Jag har Därifrån har jag~~ valt att fokusera på direkt-demokrati eftersom denna form av demokrati där folkets preferenser överförs till politiska beslut sker genom att folket själv fattar besluten, ~~Exempel på detta är till exempel~~ genom folkomröstningar eller så kallade folkmöten som skedde i det antika Grekland eller fortfarande sker idag på lokal nivå i Schweiz (Hadenius 2005, ~~72-73 72-73~~). Det finns ett flertal verktyg för beslutsfattande inom direktdemokrati, till exempel folkomröstningar som vanligtvis innebär att folket får ta ställning till ett framlagt ~~beslutsförslag förslag till beslut~~ i en speciell fråga (Hadenius 2005, 72). Ett annat verktyg är medborgarinitiativ som innebär att en eller flera röstberättigade medborgare kan väcka ett medborgarinitiativ om ett lagförslag eller förslag om lagberedning med motivering. Initiativet skall ~~i till exempel Finland, i Finland som exempel,~~ samla minst 50 000 röster av röstberättigade finska medborgare för att kunna läggas fram för riksdagen, och detta skall ske inom 6 månader från dateringen av initiativet (Befolkningsregistercentralen, 2018). Det tredje och sista exemplet benämns revokation vilket innebär att ett antal röstberättigade har rätt att kräva att mandatet för antingen ~~vissa av~~ folkrepresentationen eller en ämbetsman återkallas ~~(Svenska akademins ordbok, 1958)~~ (Bengtsson 2008, 199).

1.2 Syfte och frågeställning

Denna avhandling ~~kommer att lyfter fram~~ utgående från tidigare forskning ~~lyfta fram~~ olika demokratimodeller med särskild fokus på direkt-demokrati. ~~Utgående från dessa modeller diskuterar jag~~ Därifrån ~~går jag vidare till att nämna de~~ olika verktyg som direkt-demokrati

Formatted: Justified, Line spacing: 1,5 lines

Formatted: Normal

använder som styrmedel innan jag fokuserar på folkomröstningar. Syftet med ~~avhandlingen~~^{uppsatsen} är att ~~utgående från skriftliga källor~~ utreda vilka likheter och skillnader folkomröstningen 2016, med benämningen Brexit, hade med folkomröstningen 1975 i Storbritannien. ~~Utgående från skriftliga källor~~ är främst artiklar som analyserar varför Storbritannien röstade för Brexit, exempelvis Clarke, Goodwin och Whiteleys artikel *Why Britain Voted for Brexit: An Individual-Level Analysis of the 2016 Referendum Vote* från 2017, och Saunders bok *Yes to Europe! The 1975 Referendum and Seventies Britain* från 2018 som även jämför de båda valresultaten år 1975 och 2016. Andra artiklar som beskriver de båda folkomröstningarna är exempelvis Vasilopoulous artikel *UK Euroscepticism and the Brexit Referendum* från 2016 som lyfter fram folkomröstningen i ljuset av euroskepsis som rådde, och som motiveras med internationella händelser som Gowland går längre in på i hans bok *Britain and the European union* från 2017. Därtill väcktes intresset med artiklar som Cadwalladr artikel *The great British Brexit robbery: how our democracy was hijacked* från 2017, och Semetko och de Vreesea bok *Political Campaigning in Referendums: Framing the Referendum Issue* från 2004.

–Val av ämnet gjordes på basis av vad som är aktuellt och omdiskuterat i samhället främst rörande frågor om legitimiteten och demokratin i en representativ demokrati, samt den koppling Finland ~~har till EU som medlemsland~~^{som medlemsland har till EU} och det faktum att det fortfarande finns diskussioner om de positiva och negativa följderna av ett medlemskap och ~~om~~ folkomröstning som ~~ett~~ demokratiskt verktyg. Upplägget motiveras med att folkomröstningar är ett aktuellt globalt fenomen som framförallt under senare tid blivit allt mer aktuellt som ~~en~~ tänkbar lösning på legitimiteten i den representativa demokratin.

Avgränsningen av mitt forskningsproblem sker genom att jag enbart fokuserar på likheter och skillnader ~~mellan~~ folkomröstningen 1975 i Storbritannien ~~och hade med~~ folkomröstningen 2016 som resulterade i Brexit.

Frågeställningen lyder:

Vad finns det för likheter och skillnader mellan folkomröstningen 2016 och folkomröstningen 1975 om fortsatt medlemskap i EU i Storbritannien?

Folkomröstningen år 2016 som ledde till Storbritanniens utträde ur EU är ett omdiskuterat ämne i dagens samhälle, och något som har lett till att många har bildat sig en uppfattning om folkomröstningar som antingen något bra eller något dåligt. I en avslutande diskussion kommer likheterna och skillnaderna därefter att presenteras och analyseras. Syftet är att lyfta fram och

Formatted: Justified

Formatted: Normal

öppna upp för vidare forskning om ämnet direktdemokratiska verktyg i en jämförande analys av folkomröstningen 1975 och folkomröstningen 2016. med begreppet demokrati eller eventuellt en djupgående analys med intervjuer av Brexit. Vidare forskning kunde även tänkas göras i ljuset av globaliseringen och fenomenet sociala-medier~~medier som en tänkbar förklaring~~. Avhandlingen är tänkt att utmytna i en diskussion om verktyget folkomröstning och dess användning, och då med fokus på bland annat informationsprocessen och delgivning av korrekt information till offentligheten inför röstningsdagen både år ~~1975~~~~2016~~ och ~~2016~~~~1975~~. Avhandlingen ~~kommer därmed att~~ avgränsas därmed till att behandla enbart folkomröstningen ~~1975~~~~2016~~ och ~~2016~~~~1975~~ i Storbritannien och dess likheter och skillnader (Wheeler, Seddon och Morris, 2019). Frågeställningar kring de olika formerna av demokrati och andra verktyg inom direktdemokrati ~~kommer därför att~~ lämnas utanför studien till förmån för folkomröstning eftersom det är det verktyg som kom till användning vid beslutsfattandet i ~~St~~orbritannien både år 1975 och år 2016.

1.34 Disposition

Avhandlingen inleds med en introduktion av demokrati som styrelseskick och problematisering av dess huvudproblem. legitimiteten och val av metod för absolut demokratisk legitimitet. I kapitel 2 definieras olika begrepp utifrån tidigare forskning och en omfattande teoretisk referensram presenteras. Kapitel 3 behandlar denna studies upplägg med materialval och metodval följt av en grundlig genomgång av de centrala egenskaperna av folkomröstningar som är av vikt för analysen. Kapitel 5 och 6 presenterar analysen och en summerande avslutande diskussion av studien. Följande presenteras en figur för att tydliggöra avhandlingens disposition.

Figur 1. Disposition

1 Inledning

1.1 Bakgrund

1.2 Syfte och frågeställning

1.3 Disposition

Tidigare forskning och teorier

2 Teoretiskt ramverk

2.1 Demokrati och demokratimodeller

2.1.1 Direkt demokrati

2.1.2 Representativ demokrati

2.1.3 Deliberativ demokrati

2.1.4 Avslutande jämförelse

2.2 Direktdemokrati och verktyg

2.2.1 Fördelar och nackdelar med folkomröstningar

2.3 Summering av teoretisk referensram och preciserade frågeställningar

Formatted: Font: (Default) Times New Roman, 14 pt, Font color: Auto

Formatted: Font: (Default) Times New Roman, 14 pt

Formatted: Heading 2, None, Space Before: 0 pt, Don't keep with next, Don't keep lines together

Formatted: Normal

3 Material och metod

3.1 Materialval

3.2 Metodval

3.3 Redogörelse för de centrala egenskaperna

Disposition

4 Resultat och analys

4.1 Storbritannien och ESCS

4.1.1 Folkomröstningen 1975

4.1.2 Centrala egenskaper i folkomröstningen 1975

4.2 Storbritannien och Europeiska unionen

4.2.1 Brexit

4.2.2 Centrala egenskaper i Brexit

4.3 Jämförande analys

4.3.1 Medborgarens möjlighet till tillräcklig information, kunskap i sakfrågan och tillgång till objektiva källor

4.3.2 Intresse för själva sakfrågan

4.3.3 Eventuella intressegrupperingars påverkan

4.3.4 Formulering på valsedeln

4.3.5 Möjlig manipulation under debatt och kampanj

4.4 Begränsningar

5 Slutsats och diskussion

7 Litteraturförteckning

1.3 Tidigare forskning och teorier

~~Eventuella teorier rörande folkomröstningar och demokrati kan hittas och presenteras, exempelvis David Butler och Austin Ranneys studie *Referendums: a comparative study of practice and theory* från 1978 som består av samlade studier av folkomröstningar i flera länder (Butler och Ranney 1978). På basis av nämnda studier drar författarna slutsatser om varför folkomröstningar hålls och hur de påverkar institutionernas och demokratins hälsa. Här kan även nämnas Tommy Möllers bok *Folkomröstningar* eftersom författaren undersöker om folkomröstningar kan hjälpa när det gäller att fördjupa demokratin och understöder denna teori med folkomröstningar i ett flertal länder (Möller, 2005). David Butler och Austin Ranney har även ett annat verk, *Referendums around the World: The Growing Use of Direct Democracy* från 1994 där de konstaterar bland annat att folkomröstningar är unika i nästan varje land och de länder som använder folkomröstningar regelbundet har en politik som skiljer sig från den politik som bedrivs i länder där folkomröstningar används oregelbundet (Butler och Ranney,~~

Formatted: Indent: Left: 0,63 cm, No bullets or numbering

Commented [k1]: Varför finns en sådan här del under introduktionen? Du borde ju få in delar av detta i kapitel 2 istället. Alltså inte hela 1.3 som ett block utan se vad från 1.3 som passar i de olika delarna i kapitel 2

Commented [k1]: Varför finns en sådan här del under introduktionen? Du borde ju få in delar av detta i kapitel 2 istället. Alltså inte hela 1.3 som ett block utan se vad från 1.3 som passar i de olika delarna i kapitel 2

Commented [k2]: Allmänt fel i referenstekniken som du ska fixa genomgående: skriv inte ut förnamn på författarna, ej heller titeln på verket du hänvisar till.

Commented [k2]: Allmänt fel i referenstekniken som du ska fixa genomgående: skriv inte ut förnamn på författarna, ej heller titeln på verket du hänvisar till.

Formatted: Justified

Formatted: Normal

1994). Författarna konstaterar bland annat att det är få länder i Västeuropa som använder sig av folkomröstningar, men att de för den skull inte är oviktiga eftersom de i till exempel Chile och Sydafrika öppnade dörren för transformering av regimerna (Butler och Ranney, 1994).

Vidare teorier som kan presenteras är Dag Anekar's verk *Referendum i Finland?* som ingår i Dag Anekar och Sten Berglunds verk *Planerad Demokrati* från 1980. Anekar (1980) argumenterar starkt för folkomröstningar och menar att det representativa systemet har en ofta dokumenterad oförmåga att i viktiga frågor avspeglar folkmeningen på ens ett nära tillfredsställande sätt. Han argumenterar vidare att det att partierna är byggstenar i det representativa systemet gör att det representativa systemet representerar vissa mer än andra på grund av maktställningen inom ett parti. På basis av tidigare teorier som presenterats kan konstateras att folkomröstningen som verktyg i en demokrati har både fördelar och nackdelar. Dock hävdar till exempel Dag Anekar (1980) att folkomröstningar är viktiga när det representativa systemet misslyckas att i viktiga frågor avspeglar folkmeningen.

En av nackdelarna med folkomröstning som verktyg är dock de faktorer som kan påverka dess utfall. I Axel Hadenius verk *Demokrati – en jämförande analys* konstaterar författaren att för att en folkomröstning skall bli meningsfull krävs ett omfattande informationsarbete och tid för folket att sätta sig in i själva sakfrågan och i de alternativ som föreligger (Hadenius 2005, 73). Detta kan missbrukas genom styrd information från till exempel makthavare för att få folklig legitimitet för sina göranden. Även intressegrupperingar i samhället kan utnyttja folkomröstningar menar Hadenius (2005), då de genom intensiv opinionsbildning och lobbying kan få upp frågor på dagordningen som den stora allmänheten är relativt ointresserad av. Följden blir ett lågt deltagande och en fördel för de mest intresserade grupperna (Hadenius 2005, 74). Frågor som tenderar att aktivera en större skala av röstberättigade är oftast kontroversiella eller känslomässigt engagerande frågor (Smith 2009, 114). Ett exempel på detta är Schweiz, där medeltalet för deltagande i folkomröstningar är ungefär just över 40 procent (Smith 2009, 113–114). Men folkomröstningen i Schweiz som gällde landets medlemskap i europeiska ekonomiska samarbetsområdet hade istället en deltagarprocent på ungefär 78,3 procent (Smith 2009, 114). På samma sätt kan intressegrupperingar i samhället även välja en motåtgärd mot en fråga om den frågan på något sätt hotar deras politiska intressen och hoppas att det förvirrar befolkningen nog för att de skall rösta nej på båda förslagen och på så sätt behålla det status som varit (Banducci 1998, 109–110). En annan faktor som påverkar utfallet är hur frågan ställs. Till exempel i USA i delstaten Kalifornien år 1964 hade man en folkomröstning för om man skulle avskaffa lagstiftningen som förbjöd diskriminering vid köp

och hyra av hus och lägenheter på grundval av ras. Frågan ställdes dock så, att de som förespråkade lagen skulle rösta nej på förslaget, och de som motsade sig lagen skulle rösta ja. I sådana fall kan 10 till 20 procent av rösterna vara felaktiga röster då de som förespråkade lagen i förvirring valde ja (Magleby 1984, 141–144).

En av de faktorer som i allt högre grad påverkar människor i dag är media, vilket gör att press-, yttrande- och informationsfrihet är synnerligen viktig då det är vår främsta källa till information om just politik och politiska frågor, på samma sätt som valda politiker får information om samhälls skeenden och problem (Nord och Strömbäck 2004, 15–18). Därför krävs det att journalistiken strävar efter att ge så allsidiga och sanningslika bilder av verkligheten som möjligt, annars kan inte människan fritt och självständigt ta ställning i samhällsfrågor. I en folkomröstning påverkas röstberättigade av den information som finns att tillgå, och här spelar media en avgörande roll på grund av dess position som en av våra främsta källor till information (Nord och Strömbäck 2004, 19). Ett tänkbart exempel här kunde vara Ukrainakrisen och hur media lyfte fram Rysslands agerande. Därtill bör man komma ihåg att enbart media i sig är inte orsaken till hur vi bildar vår uppfattning, utan det omgivande samhället, såsom familj, vänner klasstillhörighet och utbildning gör sitt till (Jansson 2004, 371).

Vidare forskning värd att nämna är Holli A. Semetkos och Claes H. de Vreese bok *Political Campaigning in Referendums: Framing the Referendum Issue* där författarna undersöker informationens roll i kampanjer för folkomröstningar, och främst kampanjens effekt när det kommer till folkomröstning (Semetko och de Vreese 2004). Även Maija Setälä och Theo Schillers bok *Referendums and Representative Democracy: Responsiveness, Accountability and Deliberation* bidrar till föregående ämne om kampanjer och folkomröstningar, men ur en lite annan synvinkel. Fokus här ligger istället på relationen mellan folkomröstningar och representativ demokrati och effekten av folkomröstningar på politiska partier (Setälä och Schiller 2009).

2 Teoretiskt ramverk

2.1 Demokrati och demokratimodeller

Demokrati som begrepp kommer från en sammansättning av orden ”demos” (folk) och ”kratos” (välde, styre) och begreppet används för att beteckna företeelser på många områden och nivåer

av samhället (Held 1987, 17). Dessa företeelser, eller myndighetsutövningar har sin legitimitet i den vilja som folket har uttryckt och ställer samtidigt krav på hur den kommer till uttryck, genom principer som den politiska jämlikhetens princip och frihetens princip. Den politiska jämlikhetens princip definierar vem som skall räknas till "folket" och vilken vikt de skall ha sinsemellan. Enligt jämlikhetens princip skall i princip alla ha rätt till att delta, och ingens vilja skall räknas som mer än någon annans. Frihetens princip innebär att alla typer av politiska opinioner och viljeytringar skall få komma till uttryck i den politiska processen (Hadenius 2006, 10). Kort innebär det att demokrati är en styrelseform för en stat, en metod att styra samhället, som innebär att folket styr med den förutsättningen att det mellan människor råder politisk jämlikhet (Held 1987, 17) (Taxell 1987, 20).

De demokratimodeller eller teorier som kommer att nämnas kan här delas in i tre huvudtyper, direkt-demokrati, representativ demokrati och deliberativ demokrati (Held 1987, 19–20). Dessa huvudtyper har det gemensamt att de alla tar sin utgångspunkt i demokratins grundkriterier som klargjordes i föregående stycke, men de bygger alla på lite olika värdepremisser och har olika syn på demokratins funktionsproblem (Hadenius 2006, 62). Dock är de fortfarande exempel på hur en demokratisk styrelseform kan ordnas.

2.1.2 Representativ demokrati

Representativ demokrati ger fortfarande folket makten men istället för direkt demokrati i form av exempelvis folkomröstningar eller regelrätt handuppräckning på torget ger folket auktoritet till valda företrädare för att de skall värna om folkets intressen (Hadenius 2006, 78). Dessa valda företrädare skall sedan avspegla medborgarnas uppfattningar i politiska frågor. Därför bör valda ombud vara till sina åsikter och gärna även sin sociala bakgrund så lik sina väljare som möjligt, för att i sina beslut och göranden ha folkets önskemål som rättesnöre (Hadenius 2006, 79).

Held lyfter fram John Lockes teori om att detta att folket ger auktoritet till valda företrädare inte innebär att medborgarna överför alla sina rättigheter till staten utan att de överlåter sin rätt att lagstifta och regera förutsatt att staten lever upp till sina grundläggande åtaganden vilket kort sagt är att bevara liv, frihet och ägodelar (Held 1987, 106–108). Den högsta makten, suveräniteten, stannar hos folket. Den lagstiftande församlingen antar lagar i egenskap av folket företrädare, och den verkställande samt dömande makten upprätthåller rättssystemet (Held

Formatted: Font: Bold

Formatted: Normal

1987, 109). Regeringen styr och får då sin legitimitet genom individernas samtycke, i detta fall genom majoritetsbeslut som fattas av folkets representanter. Montesquieu i sin tur skilde på ett mer exakt sätt än Locke mellan den lagstiftande, dömande och verkställande makten och menade att det inte fanns någon frihet om den inte baserades på en tredelning av makten i den moderna världen (Held 1987, 114). Historiskt sett kom denna tredelning av makten att spela en stark roll i de form av representativt styrelseskick som tillämpas i till exempel Finland.

I en representativ demokrati utövas den folket tillkommande statsmakten av den folkvalda riksdagen. Riksdagen har folkets direkta mandat, den får sin makt av folket och den skall fullgöra sina uppgifter för folket (Taxell 1987, 56). I Finland, som representativ demokrati, har riksdagen den lagstiftande makten, och den utövas i förening med republikens president. Den verkställande makten utövas av regeringen och förvaltningsverksamheten som handhas av lägre myndigheter (Taxell 1987, 72). Den dömande makten innefattar avgöranden i konkreta konfliktsituationer på basen av lag eller andra rättsliga normer och fakta, och utövas av skilda organ utanför riksdagen, vanligen domstolar eller liknande rättsliga instanser (Taxell 1987, 72–73).

2.1.3 Deliberativ demokrati

Deliberativ demokrati innebär att man genom offentliga diskussioner mellan folket och representanter utvecklar och förstärker demokratin, samtidigt som folket involveras aktivt i styrandet och problem såsom legitimitet hanteras (Hadenius 2006, 63). Deltagandet är lika viktigt för förespråkare för den deliberativa demokratin som det är för de tidigare nämnda demokratiska huvudtyperna, men skillnaden här är att man fokuserar på människors deltagande i debatterna (Nord och Strömbäck 2004, 23). Den deliberativa demokratin strävar efter att nå en beslut alla är nöjda med genom att jämka samman alla de berörda parternas åsikter sedan de klagjorts i en argumentation. Argumenten skall dock vara grundligt redovisade och diskuterade, sakliga, rationella och utarbetade med hänsyn till kortsiktiga vinster för vissa grupper och även långsiktiga konsekvenser för samhället som helhet (Hadenius 2006, 64). På så sätt skall man undvika sådant som folkförförelse och liknande som representanter ibland kan marknadsföra genom att rikta sig till passioner och folks önsketänkande.

En av förespråkarna för deliberativ demokrati, Jürgen Habermas, önskar att man genom att utöva deliberativ demokrati skall etablera en ideal samtalssituation där förnuft och eftertanke

Formatted: Font: Bold

Formatted: Normal

styr det offentliga meningsutbytet. Ett beslutsfattande i sådan anda kunde befordra en större allmänanda hos folket som beslutsfattare och kunde också leda fram till en större samsyn i det politiska livet (Hadenius 2006, 64). Denna ideala samtalsituation har dock fått utstå kritik då vissa hävdar att målet i ett sådant beslutsfattande kan nås genom missbruk av makt eller strategier. Viljan att föra fram avvikande åsikter eller svaga grupperns intressen kan också minska eftersom målet uppfattas som en hinder, och det kan vara svårt att nå konsensus i särskilda frågor som till exempel moralfrågor (Bengtsson 2008, 189). Deliberativ demokrati kanske avslöjar deltagarnas privata intressen och slår hål på argument baserade på egenintresse, men den lyfter samtidigt fram grundläggande åtskillnader mellan deltagarna, och dessa skillnader kan vara större än man trott (Bengtsson 2008, 189).

Sammanfattningsvis kan konstateras att den deliberativa demokratis syfte är att genom kommunikation och dialog förbättra kvaliteten på de preferenser som skall styra det offentliga beslutsfattandet (Hadenius 2006, 65). Den deliberativa demokratin strävar till att ytterligare involvera folket i styrandet av det egna samhället förutom enbart i val genom offentliga diskussioner som alla kan ta del av. Själva grundidén för den deliberativa demokratin är att själva beslutsfattandet bör motiveras och diskuteras grundligt mellan alla ingående parter. Man måste bli enig om vad man är oenig om, vilka alternativa beslut som kan komma att fattas och vilken procedur man skall ha för att ta dessa beslut (Englund 2000, 5). Den deliberativa demokratin vill även genom diskussion samtidigt sålla bort åsikter som anses fördomsfulla eller inte helt genomtänkta. Nackdelen är att det inte är helt representativt då vissa grupper och opinioner kan komma att se sämre ut än andra (Hadenius 2006, 65).

2.1.1 Direkt-demokrati

Direkt-demokrati som styrelseskick innebär att beslut fattas av de röstberättigade i ett land på så sätt att folket själv fattar besluten, till exempel genom folkomröstningar eller så kallade folkmöten som skedde i det antika Grekland. Sådana folkmöten sker fortfarande idag på lokal nivå i Schweiz där det händer att folk samlas på torget eller i en större byggnad för att fatta beslut i gemensamma angelägenheter, och en liknande tradition finns även i området "Gamla

Formatted: Justified, Line spacing: 1,5 lines

Formatted: Font: (Default) +Body (Calibri), Not Bold

Formatted: Normal

Formatted: Normal

England” i USA (Hadenius 2006, 72). Grunden för systemet innebär då alltså att makten ligger direkt i medborgarnas händer (Bengtsson 2008, 196).

Dock menar förespråkare för direktdemokrati att det direkta politiska inflytandet och befolkningens ansvar skall öka genom exempelvis folkmöten, men på grund av dagens komplexa samhällen och antal medborgare är direktdemokrati genom folkmöten opraktiskt i större frågor (Hadenius 2006, 72–73). Här kan även tilläggas att de folkmöten som sker i ”Gamla England” i USA ofta har en deltagarprocent på mellan 7 och 25 procent, och då är de yngre ofta underrepresenterade. Dessutom har de som har erfarenhet av att tala offentligt en fördel, och kravet på att nå en överenskommelse gör att minoriteter tenderar att hålla inne med sina åsikter (Bengtsson 2008, 197).

Det finns dock ett flertal verktyg utöver folkmöten för beslutsfattande inom direktdemokrati, till exempel folkomröstningar som nämndes här ovan och som vanligtvis innebär att folket får ta ställning till ett framlagt förslag till beslut i en speciell fråga (Hadenius 2006, 72). Ett annat verktyg är medborgarinitiativ som innebär att en eller flera röstberättigade medborgare kan väcka ett medborgarinitiativ om ett lagförslag eller förslag om lagberedning med motivering. Initiativet skall exempelvis samla minst 50 000 röster av röstberättigade finska medborgare för att kunna läggas fram för riksdagen, och detta skall ske inom 6 månader från dateringen av initiativet (Befolkningsregistercentralen, 2018). Det tredje och sista exemplet benämns revokation (eng: recall) vilket innebär att ett antal röstberättigade har rätt att kräva att mandatet för antingen vissa av folkrepresentationen eller en ämbetsman återkallas ([Svenska akademins ordbok, 1958](#)) (IDEA Handbook 2008, 109). Det som dessa verktyg har gemensamt är dock direktdemokratis syn på att alla medborgare är jämlika, vilket förutsätter att den ekonomiska och sociala differentieringen är minimal. De moderna samhällenas storlek, komplexitet och heterogenitet gör dock att direkt demokrati helt enkelt är olämplig som en allmän modell för politisk styrning och kontroll (Held 1987, 180).

2.1.2 Representativ demokrati

~~Representativ demokrati ger fortfarande folket makten men istället för direkt demokrati i form av exempelvis folkomröstningar eller regelrätt handuppräekning på torget ger folket auktoritet till valda företrädare för att de skall värna om folkets intressen (Hadenius 2006, 78). Dessa valda företrädare skall sedan avspegla medborgarnas uppfattningar i politiska frågor. Därför bör valda ombud vara till sina åsikter och gärna även sin sociala bakgrund så lik sina väljare~~

Commented [k3]: Stryk SAOL, det är inte en källa för vetenskaplig text

Formatted: Normal

som möjligt, för att i sina beslut och göranden ha folkets önskemål som rättesnöre (Hadenius 2006, 70). Held lyfter fram John Lockes teori om att detta att folket ger auktoritet till valda företrädare inte innebär att medborgarna överför alla sina rättigheter till staten utan att de överlåter sin rätt att lagstifta och regera förutsatt att staten lever upp till sina grundläggande åtaganden vilket kort sagt är att bevara liv, frihet och ägodelar (Held 1987, 106-108). Den högsta makten, suveräniteten, stannar hos folket. Den lagstiftande församlingen antar lagar i egenskap av folket företrädare, och den verkställande samt dömande makten upprätthåller rättsystemet (Held 1987, 109). Regeringen styr och får då sin legitimitet genom individernas samtycke, i detta fall genom majoritetsbeslut som fattas av folkets representanter. Montesquieu i sin tur skilde på ett mer exakt sätt än Locke mellan den lagstiftande, dömande och verkställande makten och menade att det inte fanns någon frihet om den inte baserades på en tredelning av makten i den moderna världen (Held 1987, 114). Historiskt sett kom denna tredelning av makten att spela en stark roll i de form av representativt styrelseskick som tillämpas i till exempel Finland.

I en representativ demokrati utövas den folket tillkommande statsmakten av den folkvalda riksdagen. Riksdagen har folkets direkta mandat, den får sin makt av folket och den skall fullgöra sina uppgifter för folket (Taxell 1987, 56). I Finland, som representativ demokrati, har riksdagen den lagstiftande makten, och den utövas i förening med republikens president. Den verkställande makten utövas av regeringen och förvaltningsverksamheten som handhas av lägre myndigheter (Taxell 1987, 72). Den dömande makten innefattar avgöranden i konkreta konfliktsituationer på basen av lag eller andra rättsliga normer och fakta, och utövas av skilda organ utanför riksdagen, vanligen domstolar eller liknande rättsliga instanser (Taxell 1987, 72-73).

2.1.3 Deliberativ demokrati

Deliberativ demokrati innebär att man genom offentliga diskussioner mellan folket och representanter utvecklar och förstärker demokratin, samtidigt som folket involveras aktivt i styrandet och problem såsom legitimitet hanteras (Hadenius 2006, 63). Deltagandet är lika viktigt för förespråkare för den deliberativa demokratin som det är för de tidigare nämnda demokratiska huvudtyperna, men skillnaden här är att man fokuserar på människors deltagande i debatterna (Nord och Strömbäck 2004, 23). Den deliberativa demokratin strävar efter att nå en beslut alla är nöjda med genom att jämka samman alla de berörda parternas åsikter sedan de klargjorts i en argumentation. Argumenten skall dock vara grundligt redovisade och diskuterade, sakliga, rationella och utarbetade med hänsyn till kortsiktiga vinster för vissa

grundläggande förhållande (Hadenius 2006, 64). Denna enkla offentliga samtalsituation kan jämföras med den som förespråkarna för deliberativ demokrati, Jürgen Habermas, önskar att man genom att utöva deliberativ demokrati skall etablera en ideal samtalsituation där förnuft och eftertanke styr det offentliga meningsutbytet. Ett beslutsfattande i sådan anda kunde befordra en större allmänanda hos folket som beslutsfattare och kunde också leda fram till en större samsyn i det politiska livet (Hadenius 2006, 64). Denna ideala samtalsituation har dock fått utstå kritik då vissa hävdar att målet i ett sådant beslutsfattande kan nås genom missbruk av makt eller strategier. Viljan att föra fram avvikande åsikter eller svaga gruppers intressen kan också minska eftersom målet uppfattas som en hinder, och det kan vara svårt att nå konsensus i särskilda frågor som till exempel moralfrågor (Bengtsson 2008, 189). Deliberativ demokrati kanske avsejlar deltagarnas privata intressen och slår hål på argument baserade på egenintresse, men den lyfter samtidigt fram grundläggande åtskillnader mellan deltagarna, och dessa skillnader kan vara större än man trott (Bengtsson 2008, 189).

Sammanfattningsvis kan konstateras att den deliberativa demokratis syfte är att genom kommunikation och dialog förbättra kvaliteten på de preferenser som skall styra det offentliga beslutsfattandet (Hadenius 2006, 65). Den deliberativa demokratin strävar till att ytterligare involvera folket i styrandet av det egna samhället förutom enbart i val genom offentliga diskussioner som alla kan ta del av. Själva grundidén för den deliberativa demokratin är att själva beslutsfattandet bör motiveras och diskuteras grundligt mellan alla ingående parter. Man måste bli enig om vad man är oenig om, vilka alternativa beslut som kan komma att fattas och vilken procedur man skall ha för att ta dessa beslut (Englund 2000, 5). Den deliberativa demokratin vill även genom diskussion samtidigt sälla bort åsikter som anses fördömsfulla eller inte helt genomtänkta. Nackdelen är att det inte är helt representativt då vissa grupper och opinioner kan komma att se sämre ut än andra (Hadenius 2006, 65).

2.1.4 Avslutande jämförelse

I en jämförelse av direkt demokrati och deliberativ demokrati kan förvisso en del likheter synas. Grundidén inom direkt demokrati är folkets deltagande i beslutsfattandet på sådant vis att beslut fattas direkt av de röstberättigade själva. I en renodlad direkt demokrati skulle det med andra ord innebära att alla myndiga medborgare i samhället gemensamt röstar om besluten (Bowler och Todd 1998, 3–4). Inom den deliberativa demokratin anser man att folket inte involveras tillräckligt aktivt i styrandet av det egna samhället, men skillnaden mellan direkt demokrati och deliberativ demokrati är själva involverandet av folket i beslutsfattandet. Där direkt demokrati ser att folket själva fattar beslut i politiska frågor genom allmänna röstningsförfaranden för alla

vuxna medborgare, ser man inom den deliberativa demokratin istället att folket involveras genom kommunikation, diskussion och argumentationer av skilda åsikter för att sedan jämkas samman och därefter nå beslut. Den deliberativa demokratin kan till skillnad från direkt demokrati dock lyfta fram och sålla bort sådana argument som baserar sig på egenintresse hos medborgarna, vilket inte efterfrågas i en direktdemokrati. Men då kan istället en folkomröstning nå ett snabbare beslut än en tillställning som kräver tid, utgifter och deltagare som samtidigt uppfyller representantkriterier (Bengtsson 2008, 194).

En annan jämförelse är den representativa demokratin med direkt demokrati. Direkt demokrati innebär vilket tidigare nämnts att folket innehar makten och gemensamt fattar beslut genom röstning, där alla myndiga medborgare innehar lika stor makt i fråga om en röst. Majoriteten avgör. I en representativ demokrati innehar folket makten, men istället för att själva rösta utser man representanter att företräda och värna om folkets intressen (Hadenius 2006, 78). Skillnaden mellan direkt demokrati och representativ demokrati är således på vilket sätt folkets vilja kommer till uttryck i beslutsfattandet. Problematiken med direkt demokrati är i dagens samhälle den komplexitet och storlek vi lever i, och de resurser som krävs för att människor skall välja att gå och rösta när helst beslut skall tas. Den representativa demokratin tampas istället med ständiga frågor om legitimiteten och huruvida majoritetens åsikt kommer till uttryck samt valdeltagandet (Taxell 1987, 22). Det som de båda formerna av demokrati har gemensamt är dock huruvida minoriteternas åsikter kommer till uttryck eller om de drunknar i den flod av åsikter som majoriteten för med sig.

Den deliberativa demokratin och den representativa demokratin har en del likheter i fråga om minoriteter och huruvida deras röster och åsikter blir hörda. Men där den representativa demokratin anser att folket skall utse sina företrädare att fatta beslut och föra fram deras åsikter, anser den deliberativa demokratin istället att alla medborgare skall inkluderas i den eller de diskussioner som förs om samtliga beslut som skall fattas. Skillnaden mellan den representativa demokratin och den deliberativa demokratin är således lite lik skillnaden mellan direkt demokrati och representativ demokrati, det vill säga det att man både inom direkt demokrati och deliberativ demokrati gärna vill involvera alla medborgare att säga sin åsikt och lägga sin röst angående samtliga beslut som skall fattas. Problematiken idag är de samhällen vi lever i, dess komplexitet, storlek och resurser och möjlighet att göra varje röst hörd. Den representativa demokratin fungerar kanske bättre i praktiken, men i realiteten försvåras genomförandet av pluralismen i samhället, frågan om legitimitet och den praktiska politikens begränsningar (Taxell 1987, 23). En specifik koppling mellan deliberativ demokrati och representativ

demokrati är dock svår att hitta, eftersom de offentliga diskussionerna arrangeras av andra aktörer och inte på uppdrag av de offentliga beslutsfattarna. Men om den deliberativa demokratin inkorporeras i den representativa demokratin och diskussioner ordnas på initiativ av folkvalda representanter, där medborgarna har möjlighet att direkt påverka de beslut som skall fattas, skulle de fungera som en konkurrerande kanal för inflytande. Resultatet kunde bli en förskjutning av makt från folkvalda representanter till en mindre grupp medborgare och en debatt rörande deltagarnas representativitet och hur de kan krävas på ansvar (Bengtsson 2008, 195). Dock kunde det även öka förståelsen för komplexiteten i det offentliga beslutsfattandet om medborgarna ges möjlighet att direkt påverka beslutsfattandet i enskilda frågor, men frågan är huruvida en deliberation inom den representativa demokratin kan ordnas utan att riskera att de negativa följderna blir överhängande i slutändan.

Sammanfattningsvis kan konstateras att en demokratisk stat oavsett form av statskick förutsätter en allmän och lika rösträtt där makten tillkommer folket. Inom direkt demokrati tas besluten av folket i direkta val och i samhället idag har en ökad andel av befolkningen börjat förstå att de avskärmas i många situationer från att fullständigt kunna utöva sina politiska rättigheter inom beslutsfattandet. Resultatet har blivit att allt fler ifrågasätter statskicket i de västerländska demokratierna och ett ökat stöd för direkt demokrati i det nationella beslutsfattandet (Suksi 1993, 1). Den moderna representativa demokratin i de västerländska staterna baserar sig på att folket utser en representant för en tid och därefter förlitar sig på att denne skall föra fram deras åsikter, men allt eftersom har systemet blivit ifrågasatt eftersom man anser att dagens representativa system mer eller mindre utesluter former av direkt demokrati trots att former av direkt demokrati kunde vara en lösning vid särskilt svåra frågor och därmed fungera som ett komplement till den representativa demokratin (Suksi 1993, 1–2). För den representativa demokratin att efterlikna direktdemokrati i dagens samhälle skulle krävas att man i mycket större utsträckning skulle lotta fram representanterna. Då skulle jämlikheten maximeras eftersom varje medborgare som önskade skulle ha lika stor chans att tjäna som förtroendevald (Manin 2002, 7). Så varför är tanken på att lotta fram beslutsfattare något som ses som en omöjlig idé? Faktum är att direktdemokrati i form av specifika verktyg efterfrågas, men när det kommer till val av representanter väljer vi hellre bland en grupp styrande personer kvalitativt överlägsna de som blir representerade framom en grupp frivilliga där man inte vet om alla innehar den nödvändiga kompetensen (Manin 2002, 7–8). Givetvis finns det andra sätt på vilket direktdemokrati kunde fungera som ett komplement till den representativa demokratin, men en av de största argumenten är då ansvarsaspekten. Folkvalda representanter kan utkrävas på ansvar för omoraliska eller felaktiga politiska beslut vid nästa val, men hur

kräver man ett helt folk på ansvar för något som uppfattas som ett felaktigt beslut? Därtill kan relationen till de folkvalda beslutsfattarna försvåras eftersom man riskerar att underminera representanternas ansvarssituation genom att gå förbi dem i beslutsfattandet (Bengtsson 2008, 202).

Direkt demokratin har dock oavsett fortfarande olika former av verktyg till sitt förfogande vilket kunde implementeras i andra former av demokratiska statsskick för att säkra legitimiteten i beslutsfattandet och möjligtvis nå ett beslut utan att använda sig av lottdragning. Vi är ofrånkomligen inblandade i politiken som medborgare och oavsett om man uttryckligen intar ett politiskt perspektiv eller inte förutsätter våra aktiviteter en samhällelig och statlig inramning som skapas av medborgarna för att styra medborgarna, det vill säga oss. För att uppleva att möjligheten att utöva sina politiska rättigheter till fullo finns, kunde direkt demokrati implementeras. Men vilka former av verktyg innebär direkt demokrati? Och hur verkar de i praktiken? (Suksi 1993, 2–3).

2.2. Direkt demokrati och verktyg

De kanske mest kända verktygen för direkt demokrati är öppna stadsmöten, medborgarinitiativ, återkallanden och folkomröstningar. Begreppet återkallande är kanske mer känt under sin för sin engelska beteckning, det vill säga *recall*, som då betecknar att folket avslutar mandatet för en vald person genom omröstning (Bengtsson 2008, 199).

Öppna stadsmöten har redan nämnts i under föregående kapitel i samband med genomgången av direkt demokrati, varför det här vid här enbart görs ett förtydligande. Som verktyg fungerar öppna stadsmöten, eller folkmöten, såsom sådana att de röstberättigade invånarna samlas antingen på torget eller i någon offentlig byggnad för att gemensamt fatta beslut, till exempel genom handuppräckning (Bengtsson 2008, 197; Hadenius 2006, 72).

Medborgarinitiativ (eller folkinitiativ) innebär att ett visst antal medborgare tillsammans kan begära eller kräva lagstiftning, folkomröstning och/eller andra politiska åtgärder till exempel genom en ny lag eller ändring av en redan gällande lag (Bengtsson 2008, 198). Det vanligaste är att man samlar in underskrifter, men utformningen kan variera. Dock tenderar folkinitiativ att blandas ihop med folkomröstning, och därför är varvid en klargörelse av skillnaden mellan dessa två verktyg motiverad är på sin plats. Folkomröstning innebär folkets antagande eller förkastande av ett visst ärende, medan folkinitiativ innebär att folket själv för fram de frågor som skall röstas alternativt initierar omröstningar om redan gjorda lagändringar. Folkinitiativ

är därför folkets rätt att enligt vissa regler frambringa en folkomröstning, medan folkomröstning är själva röstningsprocessen (Nyberg 1992, 20–21). Folkinitiativ förekommer i många olika länder och på olika nivåer, till exempel i Schweiz, Italien och Österrike. Ett annat exempel är USA där folkinitiativ används i stor utsträckning på delstatsnivå (Bengtsson 2008, 199).

Det tredje verktyget är återkallande (eng: recall). Som redan konstaterats i början innebär det att folket avslutar mandatet för en representant, det vill säga en vald person genom omröstning. Genom att lämna in ett upprop med ett visst antal giltiga underskrifter kan medborgarna tvinga fram en omröstning om den valda representantens fortsatta mandat (Bengtsson 2008, 199). Återkallande är inte lika vanligt som till exempel medborgarinitiativ, men används i flera amerikanska delstater och i Schweiz. Dock kräver ett återkallande högre andel underskrifter än ett medborgarinitiativ, men kan då istället locka fler till valurnorna (Bengtsson 2008, 200).

Det fjärde verktyget, och det som fokus kommer att ligga ligger på i denna avhandling, är folkomröstning. I en folkomröstning får väljarna ta ställning till ett förslag i en direkt omröstning. Vissa länder, såsom Schweiz och USA, använder sig av folkomröstningar som ett regelbundet inslag i det offentliga beslutsfattandet (Bengtsson 2008, 197–198). Man kan dela in folkomröstningar enligt flera olika kriterier, först inledningsvis mellan förhandsreglerade folkomröstningar och folkomröstningar av ad hoc-karaktär. Förhandsreglerade folkomröstningar innebär att de hålls för att konstitutionen eller andra lagar föreskriver det, medan ad hoc-karaktär innebär att de hålls på basis av ett politiskt initiativ (Bengtsson 2008, 198). Förutom dessa kan man även skilja mellan folkomröstningar på basis av om de är rådgivande eller bindande. En rådgivande folkomröstning innebär att parlamentet har det sista ordet, medan en bindande innebär att resultatet skall genomföras utan ytterligare debatt. Enbart rådgivande folkomröstningar hålls i Sverige, Finland och Storbritannien (Hadenius 2006, 77).

Frågor som brukar avgöras i folkomröstningar kan delas in i fyra huvudkategorier: konstitutionella frågor, territoriella frågor, moraliska frågor samt övriga frågor (Butler och Ranneys 1994, 2–3). Konstitutionella frågor innebär sådana frågor som har att göra med en ändring av till exempel grundlagen. En sådan folkomröstning kan ske efter en revolution eller territoriell förlust då landet behöver ge legitimitet till en ny regim och de regler som regimen ~~dess regler som det~~ kommer att lyda under i framtiden, och folkomröstningar rörande dessa frågor är ofta obligatoriska (Butler och Ranney 1994, 2). På samma sätt kan politiker vara tvungna att i frågor rörande revidering av valsystem eller ändring av vissa lagar till exempel be om specifikt godkännande av medborgarna. Exempel på sådana länder är Schweiz, Danmark och Italien.

Territoriella frågor kan till exempel vara de folkomröstningar som uppstod på grund av överföringen av nationella befogenheter som ledde till att en europeisk gemenskap bildades. Ett annat exempel är de folkomröstningar som uppstod efter Sovjetunionens fall då en omorganisering av gränserna skulle göras (Butler och Ranneys 1994, 2). Moraliska frågor är sådana frågor som till exempel alkoholfrågor, rätt till skilsmässa och abort. Dessa är ämnen av personlig art vilket gör att människorna direkt bör få ta ställning i sådana frågor. En annan orsak kan vara att de politiska partierna ofta internt varit splittrade i sådana frågor och därför inte kunnat komma till ett beslut utan istället har det resulterat i en folkomröstning (Hadenius 2006, 72–73). Övriga frågor kan ~~vara innebära~~ sådana ~~frågor~~ som gör att medborgarna i ett land insisterar på att frågan skall tas upp till folkomröstning, det vill säga genom ett folkiniciativ. ~~och~~ exempel på detta kan vara jaktlagar, skatt på egendom, vilken sida av vägen man skall köra på eller sedan frågor som folkvalda inte velat ta ställning till eftersom det oavsett utslag hade skapat lika många fiender som vänner (Butler och Ranney 1994, 3).

I Västeuropa hålls folkomröstningar sällan och vanligen endast då regeringen anser att en sådan kunde ge en användbar, tillfällig lösning till ett särskilt konstitutionellt eller politiskt problem (Butler och Ranney 1994, 24). Västeuropa inkluderar sjutton huvudsakliga demokratier: ~~och~~ Australien, Belgien, England, Danmark, Finland, Frankrike, Tyskland, Grekland, Island, Irland, Italien, Nederländerna, Norge, Portugal, Spanien, Sverige och Schweiz. Av dessa länder är det sju som haft antingen en eller ingen folkomröstning under deras dåvarande konstitution, vilket innebär att om vi bortser från Schweiz är det enbart fem länder, det vill säga Sverige, Danmark, Frankrike, Irland och Italien, där folkomröstning har spelat en viktig roll under efterkrigstiden (Butler och Ranney 1994, 25).

2.2.1 Fördelar och nackdelar med folkomröstningar

De som förespråkar folkomröstningar refererar ofta till de representativa systemens oförmåga att vara verkligt representativa, särskilt i viktiga frågor som bör reflektera folkmeningen (Hadenius 2006, 73). De anser att skilda åsikter oftast figurerar inom partierna snarare än mellan partier, vilket leder till att partier representerar majoriteter mer än minoriteter och partimedlemmar mer än sådana som inte är medlemmar (Anckar 1983, 8). Därtill kan nämnas det faktum att medborgare vid tid för röstning på parti röstar på helheten S, hela det ”paket” som partier erbjuder. Problemet här är att man som medborgare kanske har en avvikande åsikt i flera enskilda sakfrågor, vilket gör att uppgiften med att spegla medborgarens åsikt blir begränsad (Hadenius 2006, 76). Detta kan dock jämföras med representativt system där man

röstar på kandidater istället för partier. Problemet här kan delvis vara kommunikation mellan representanten och folket, informationen kanske inte når fram, och vid riksdagsval står man inför samma problematik i fråga om avvikande åsikt i en eller flera sakfrågor. Därtill har representanter en viss självständighet i förhållande till väljarkåren och representativa system godkänner inte möjligheten att när som helst avsätta representanterna. Så dessa representanter kan ge löften och lägga fram program, men de har alltid ett visst mått av handlingsfrihet vilket innebär att de inte är tvungna att verkställa väljarkårens önsksningar (Manin 2002, 181). Oavsett om det är parti, kandidat eller andra representativa strukturer så är de därför inte så representativa som de borde vara, och folkomröstning är en adekvat korrigerande i detta avseende (Anckar 1983, 9).

Vidare argumentation för folkomröstningar menar att en representativ demokrati innebär att makten innehas av folket, men av praktiska skäl har maktutövandet getts av folket till valda representanter. Folkomröstning och folkinitiativ är enligt denna uppfattning naturliga ingredienser i en representativ demokrati, då de är medel att förverkliga folkets rätt att visa sin åsikt i specifika sakfrågor (Anckar 1980, 31). Referendumformer borde därför utbyggas så mycket detta är möjligt utan att riskera effektiviteten i systemets funktionerande, då det har ett värde i sig och uttrycker folkets suveränitet när praktiken dikterar ett behov att till representanter delegera utövandet av folkets makt (Anckar 1980, 31). Utöver den uppenbara demokratiska legitimiteten den tillför den representativa demokratin menar förespråkare att folkomröstningar har en folkbildande och aktiverande inverkan. Det sker en omfattande information kring sakfrågan och medborgarna aktiveras i kampanjarbetet (Hadenius 2006, 73).

Motargumentet här kan vara att deltagandet i folkomröstningar oftast är lågt vilket leder till att endast den aktiva befolkningens opinion hörs, att människor inte har tillräcklig kunskap om och intresse i politiska angelägenheter för att verkligen kunna representera deras egna intressen och att de därför är lätta att manipulera i folkomröstningskampanjer (Anckar 1983, 9; Anckar 1980, 35). Metoden är tung och tidskrävande, särskilt eftersom befolkningen behöver få tid på sig att sätta sig in i själva sakfrågan för att undvika manipulation vilket gör metoden inte ideal ur effektivitetssynpunkt heller (Hadenius 2006, 73). Även intressegrupperingar i samhället kan utnyttja folkomröstningar, då de genom intensiv opinionsbildning och lobbying kan få upp frågor på dagordningen som den stora allmänheten är relativt ointresserad av (Hadenius 2005, 74). Följden blir ett lågt deltagande och en fördel för de mest intresserade grupperna (Hadenius 2005, 74). Frågor som tenderar att aktivera en större skala av röstberättigade är oftast kontroversiella eller känslomässigt engagerande frågor (Smith 2009, 114). Ett exempel på detta

är Schweiz, där medeltalet för deltagande i folkomröstningar är ungefär just över 40 procent (Smith 2009, 113–114). Men folkomröstningen i Schweiz som gällde landets medlemskap i europeiska ekonomiska samarbetsområdet hade istället en deltagarprocent på ungefär 78,3 procent (Smith 2009, 114).

På samma sätt kan intressegrupperingar i samhället även välja en motåtgärd mot en fråga om den frågan på något sätt hotar deras politiska intressen och hoppas att det förvirrar befolkningen nog för att de skall rösta nej på båda förslagen och på så sätt behålla det status som varit (Banducci 1998, 109–110). En annan faktor som påverkar utfallet är hur frågan ställs. Till exempel i USA i delstaten Kalifornien år 1964 hade man en folkomröstning för om man skulle avskaffa lagstiftningen som förbjöd diskriminering vid köp och hyra av hus och lägenheter på grundval av ras. Frågan ställdes dock så, att de som förespråkade lagen skulle rösta nej på förslaget, och de som motsade sig lagen skulle rösta ja. I sådana fall kan 10 till 20 procent av rösterna vara felaktiga röster då de som förespråkade lagen i förvirring valde ja (Magleby 1984, 141–144). Andra nackdelar är att beslutsfattandet blir ansvarslost, farligt och kortvarigt eftersom politikerna agerar under ett permanent hot att en plötslig folkomröstning blandar sig i deras arbete och tvingar dem att underkasta sig en tanklös allmän åsikt eftersom de förlorar sin ansvarskänsla (Anckar 1983, 9). Vidare motargument mot folkomröstningar menar att folkomröstningar minskar på den makt som parlamentet har i och med sin suveränitet, vilket är det representativa systemets styrka och trygghet och det som slår vakt om demokratin. Folkomröstningar och folkinitiativ skulle enbart vara önskvärda enligt denna uppfattning som korrektiv mot brister som eventuellt är för handen i det representativa systemet (Anckar 1980, 32).

De som försvarar folkomröstningar kan då svara med att informationskampanjer och den allmänna debatten i en folkomröstningssituation motverkar ignorans och inkompetens, att folkomröstningar kan bryta upp dödlägen och promota politisk effektivitet (Anckar 1983, 9). Påståendet att deltagandet i folkomröstningar är lågt stämmer delvis, delvis inte. Det är snarare så att deltagandet varierar beroende på sakfråga, och folkomröstning är inget som eftersträvas till att bli vardagliga företeelser varvid sakfrågorna skall ha viss tyngd (Anckar 1980, 37). I folkomröstningar behöver medborgarna information för att välja i båda fallen och vid en folkomröstning bör korrekt, allsidig information finnas att tillgå för att folket skall kunna välja det alternativ som speglar deras egen vilja och intresse. Detta, tillsammans med kampanjkommittéer som även bidrar till informationsspridningen torde bidra gentemot en aktivitetshöjande riktning (Anckar 1980, 37). Därtill föregås folkomröstningar rimligtvis av ett

aktivt meningsutbyte, där olika åsikter gör sig gällande och brytes mot varandra. Det är statsmaktens plikt att tillse att olika alternativ får en mångsidig belysning (Anckar 1980, 37). Dessutom skall medborgarna i en representativ demokrati ha tillräckligt med kunskap för att kunna ta besluten huruvida deras representant handhaft sitt värv, och huruvida denne är fortsättningsvis värd medborgarens förtroende eller inte. För att ta det beslutet förutsätts att medborgaren är kompetent nog att göra en bedömning av hur representanten borde ha förfarit i de ärenden de haft att ta ställning till under sin tid vid makten, varvid åtminstone för de motståndare som förespråkar representativ demokrati men inte folkomröstning inte kan argumentera för bristande medborgarkompetens i sakfrågor (Anckar 1980, 37–38). Vidare kan folkomröstningar förbättra kontakten mellan politikerna och folket och därför fungera till förmån för en demokratisk politisk kultur (Anckar 1983, 9).

Förespråkarna anser vidare att en styrelseforms effektivitet inte kan jämföra sig med den effektivitet en folkomröstning uppvisar. Tvistefrågor avgörs mycket klart en gång för alla, och måste därför ses som en effektiv beslutsform (Anckar 1980, 39). Dessutom har folkomröstningar en folkbildande och aktiverande verkan hos medborgarna som engageras i kampanjarbetet istället för apati och frustration över att staten reglerar människors liv allt mer och det politiska livet blir mer opåverkligt (Anckar 1980, 39).

Butler och Ranney lyfter i sitt verk *Referendums around the World: The Growing Use of Direct Democracy* (1994) fram fyra vanliga, som de anser, föreställningar om folkomröstningar. Den första lyder; ~~Folkomröstningar är vanbildande~~*Referendums are habit forming*. Enligt Butler och Ranney lyfter människor som är emot folkomröstningar ofta fram detta argument och menar att om man konsulterar folket i denna fråga, hur kan man då vägra en folkomröstning i andra frågor? Egentligen är det väldigt lite som indikerar att en folkomröstning leder till en annan. I en del stater i USA, och i Schweiz och Italien har antalet folkomröstningar ökat kraftigt, men i de andra länderna i Västeuropa har det inte funnits några tecken på en beroendeframkallande tendens. Över hela världen har användningen av folkomröstningar ökat, men inte närapå lika snabbt som antalet självständiga nationer eller antalet länder som har trovärdiga påståenden att de är demokratier (Butler och Ranney 1994, 3).

Den andra föreställningen lyder; ~~Folkomröstningars beslut fattas ofta på basis av liten majoritet~~*Referendums are normally decided by close votes*. Trots det gemensamma antagandet att detta händer är det märkligt få som har producerat Ja-röster mellan 49 och 51 %. Omräkning verkar ~~sällan ske~~*vara okänt* och avgörande beslut är normen. Endast Australien verkar vara undantaget, där två tredjedelar av folkomröstningarna har producerat resultat i 60–40 %

räckvidden. Resultaten i den odemokratiska världen är dock lite annorlunda med endast nio av 92 folkomröstningar i Afrika har misslyckats med att ge 90 % Ja röster (Butler och Ranney 1994, 4–6).

Den tredje föreställningen lyder; *Folkomröstning är ett instrument till för radikala förändringar*. Om man ser till fakta menar Butler och Ranney att resultaten av folkomröstningar har tenderat att vara konservativa snarare än instrument för radikala förändringar. Till exempel i Australien har 36 av 42 folkomröstningar för att ändra på konstitutionen blivit vägrade. Kärnkraft har blivit begränsat i Italien och Österrike och i USA verkar konservativa positioner ha lika många lyckade folkomröstningar som liberala positioner (Butler och Ranney 1994, 4).

Den fjärde och sista föreställningen lyder; *Allmänheten gillar folkomröstningar*. Och där menar förespråkarna att folket vill bli konsulterade, men enligt Butler och Ranney visar deras studie att deltagande i folkomröstningar har varit konsistent lägre än i generella val, och även ibland mycket lägre (Butler och Ranney 1994, 5 – 6).

Sammanfattat kan konstateras av de fördelar och nackdelar samt de vanliga uppfattningar som senast lyftes fram att motståndare mot folkomröstningar har starka argument varför folkomröstning och folkinitiativ inte är bra verktyg för demokratin. Dock har även förespråkarna starka argument för varför folkomröstningar skulle vara ett bra verktyg för folket. Direkt demokrati har fått ge vika för representativ demokrati i många delar av världen på grund av den ökade befolkningsmängden och eftersom det av praktiska skäl, och särskilt i fråga om effektivitet, är enklare att folket utser sina representanter som företräder folket i politiska frågor. Folkomröstningar och folkinitiativ kunde här vara ett bra komplement för folket att göra sin röst hörd, särskilt om de röstat på någon vars värderingar är samma i en del frågor, men skiljer sig i fråga om andra. Dock är metoden tidskrävande och man kan inte alltid lita på att medborgarna som röstar har hela bilden för sig och verkligen tagit del av all information som fanns att tillgå före röstning. Därtill kommer svårigheterna att förverkliga besluten sedan de tagits så att de stämmer överens med andra politiska beslut, eftersom även om medborgarna tar ställning till sakfrågan med tillräcklig information kanske de inte tidigare varit tillräckligt politiskt aktiva för att veta hur ett beslut påverkar något annat beslut som tidigare tagits. För att inte tala om sådant som media och möjligheten till manipulation. Argumenten är många, både för och mot, om huruvida folkomröstning är ett bra verktyg i en demokrati.

2.2.2 Centrala egenskaper vid undersökning av folkomröstningar

De likheter och skillnader som dessa folkomröstningar kommer att undersökas utgående ifrån är centrala egenskaper som valkommissionen (eng. the Electoral Commission) använder sig av vid granskning av folkomröstningar i Storbritannien. Dessa är: *formuleringen på valsedel, möjlig manipulation under debatt och kampanj, eventuella intressegrupperingars påverkan, medborgarens möjlighet till tillräcklig information och tillgång till objektiva källor.*

I medborgarens möjlighet till tillräcklig information, kunskap i sakfrågan och tillgång till objektiva källor kan eventuella likheter hittas rörande tillgången till tillräcklig, objektiv information. Själva jämförandet kan dock erbjuda en utmaning på grund av den tekniska utvecklingen och material tillgängligt från 1975. På grund av avgränsning kommer enbart sådan information att bedömas och användas som framkommer i litteraturen av kampanjen och medias bevakning. Intresse för själva sakfrågan och eventuella intressegrupperingars påverkan erbjuder möjligheter i fråga om litteratur från kampanjer och om sakfrågan berör hela befolkningen. I denna avhandling kommer bedömningen att utgå ifrån att sakfrågan berör hela befolkningen i och med att den behandlar medlemskap i Europeiska unionen och är en nationell folkomröstning. Risken med dessa egenskaper är dock vad som avses med intressegrupperingar, eftersom folkomröstningar tenderar att skapa nya koalitioner och splittra gamla. I denna avhandling avses dock enbart nya grupperingar som skapats på grund av sakfrågan före eller under kampanjen (Semetko och de Vreese 2004, 3).

Formuleringen på valsedel kan komma under processen att visa på skillnader i fråga om hur frågan formulerats och huruvida väljaren samtidigt behöver ta beslut i någon annan fråga på samma valsedel. För en väljare att behöva ta ställning till två frågor på valsedel och samtidigt inse att ens egen åsikt kanske inte överensstämmer med det parti man enligt tradition och ideologi brukar rösta på kan innebära förvirring och osäkerhet (Semetko och de Vreese 2004, 9). Bedömningen kommer att bestå av jämförelse av de båda valsedlarna och huruvida eventuella andra frågor funnits med, samt the Electoral Commissions rapport efter intervjuer med medborgare inom olika landområden, i olika ålderskategorier och ekonomisk ställning rörande sakfrågan (the Electoral Commission, Report 2015)

Möjlig manipulation under debatt och kampanj kan igen erbjuda en utmaning i fråga om bedömning. I denna avhandling kommer media att ha en avgörande roll, och bedömningen kommer att ske på basis av litteratur rörande medias bevakning av kampanjerna och huruvida det tydligt framgår att informationen är ensidig till förmån för ett specifikt resultat. Här kan

Formatted: Font: (Default) Times New Roman, Font color: Auto

Formatted: Normal

även tilläggas the Electoral Commissions rapport och uppgifter varav vägledning för människor involverade i kampanjen så de är medvetna om reglerna och eventuella donationer politiska partier, kampanjer och andra grupper får och använder under kampanjens gång vara av intresse (the Electoral Commission, 2019).

Den centrala egenskaperna bygger på tidigare forskning om politiska kampanjers påverkan på folkomröstningar som visar på ett samband mellan medias bevakning, politiska kampanjer och folkomröstningars utfall i nationella frågor (Semetko och de Vreese 2004; Setälä och Schiller 2009). Studiens uppgift blir att utgående från de centrala egenskaperna undersöka vilka likheter och skillnader två folkomröstningar angående samma nationella fråga med cirka 40 års mellanrum har. Studien kan eventuellt ligga till grund för fortsatt spekulering till de olika utfallen, men denna avhandling fokuserar enbart på de likheter och skillnader som kommer fram utgående från de centrala egenskaperna.

2.3 Summering av teoretisk referensram och preciserade frågeställningar

Efter en redogörelse för demokratimodeller utgående från huvudtyperna direkt demokrati, representativ demokrati och deliberativ demokrati kan man konstatera att olika typer av statsskick har sina för- och nackdelar vilket i sin tur har gett upphov till olika former av demokrati. Både direktdemokrati och deliberativ demokrati strävar till att folket skall tas med i beslutsfattandet i form av diskussioner och debatter som sedan utmynnar i beslut, men nackdelen med dessa former av demokrati är de komplexa samhällen vi lever i. I den deliberativa demokratin drar karismatiska personer fördel av möjligheten att tala till folket, och minoriteter kan lätt glömmas bort när hetsiga diskussioner uppstår. Det huvudsakliga problemet med både direktdemokrati och deliberativ demokrati är själva beslutsfattandet, förfarandet, organiseringen och möjligheten att se till att minoriteter inte glöms bort till förmån för majoriteten. Den representativa demokratis problematik är istället legitimiteten i beslutsfattandet, folkets känsla av att inte involveras och representanternas förmåga att lyfta fram väljarnas åsikter i varje beslut. Huvuduppgiften är att representera folkets åsikter, men representanten är inte bunden av sina löften han eller hon gett under valperioden.

De verktyg som tas upp inom direktdemokrati är intressanta och möjliggör till vidare forskning om huruvida dessa verktyg på ett framgångsrikt sätt kunde användas i andra modeller av demokrati eller inte. Dock är denna avhandling avgränsad till att behandla endast ett av dessa verktyg; folkomröstningar. Detta verktyg är betydligt mer vanligt än flera av de andra verktygen som går igenom, och den teknologiska utvecklingen förstärker antagligen trenden. Det är ett tacksamt verktyg för att lösa frågor rörande territorier, konstitutionen eller moraliska frågor gällande exempelvis abort, men de för- och nackdelar som går igenom visar på de svårigheter folkomröstningar har att fungera som ett komplement till den representativa demokratin. En jämförelse mellan två folkomröstningar i samma land kan fungera som grund i en undersökning huruvida folkomröstningar som verktyg kan fungera blir allt mer tacksamma som komplement till den representativa demokratin eller om utvecklingen även försvårar användningen av specifika verktyg inom direktdemokrati ytterligare.

Avhandlingens uppgift är att undersöka och jämföra två folkomröstningar i Storbritannien under en period från och med 1975 och dess folkomröstning om huruvida landet skulle fortsätta vara medlem av EU, till folkomröstningen 2016 som kom att benämnas som Brexit. Syftet med avhandlingen är att belysa skillnaderna i de olika folkomröstningarna både före, under och efter valet. Genom att lyfta fram de samhällsliga skillnaderna mellan ett Storbritannien under år 1975 där efterdyningarna av kriget fortfarande levde kvar och ett utvecklat, modern och internationellt samhälle under 2016 belyses både de positiva och de negativa aspekterna av en folkomröstning fram, och hur mycket samhällets utveckling och nya former av kommunikation i form av sociala medier kan både hjälpa och stjälpa när det gäller exempelvis att nå ut med information till medborgarna. Sammanfattat är avhandlingens syfte att presentera de olika skillnaderna och skapa en förståelse för hur folkomröstning som verktyg påverkas av det samhälle och de medborgare de används i.

Min frågeställning lyder;

Vad finns det för likheter och skillnader mellan folkomröstningen 2016 och folkomröstningen 1975 om fortsatt medlemskap i EU i Storbritannien?

De centrala egenskaperna som kort presenterades i föregående kapitel är formulerade utgående från de frågor som valkommissionen i Storbritannien använder sig av i rapporter för att undersöka förståelsen för sakfrågan, formuleringen på valsedeln och graden av information som

utdelas till medborgarna. Formuleringen av dessa centrala egenskaper är gjord på basis av de frågor och uppgifter som valkommissionen i Storbritannien använder sig av i sina rapporter, varvid dessa centrala egenskaper är svåra att mäta och varje egenskap rymmer i sig självt utrymme för spekulation. Avhandlingen kommer dock att avgränsas till att undersöka folkomröstningarna 1975 och Brexit utgående från enbart nämnda centrala egenskaper och inte destu mer spekulation kring formuleringen av egenskapen som sådan.

De likheter och skillnader som dessa folkomröstningar kommer att undersökas utgående ifrån är de centrala egenskaper som tidigare i avhandlingen tagits upp. Dessa är: *formuleringen på valsedeln, möjlig manipulation under debatt och kampanj, eventuella intressegrupperingars påverkan, medborgarens möjlighet till tillräcklig information och tillgång till objektiva källor.*

I medborgarens möjlighet till tillräcklig information, kunskap i sakfrågan och tillgång till objektiva källor kan eventuella likheter hittas rörande tillgången till tillräcklig, objektiv information. Själva jämförandet kan dock erbjuda en utmaning på grund av den tekniska utvecklingen och material tillgängligt från 1975. På grund av avgränsning kommer enbart sådan information att bedömas och användas som framkommer i litteraturen av kampanjen och medias bevakning. *Intresse för själva sakfrågan och eventuella intressegrupperingars påverkan* erbjuder möjligheter i fråga om litteratur från kampanjer och om sakfrågan berör hela befolkningen. I denna avhandling kommer bedömningen att utgå ifrån att sakfrågan berör hela befolkningen i och med att den behandlar medlemskap i Europeiska unionen och är en nationell folkomröstning. Risken med dessa egenskaper är dock vad som avses med intressegrupperingar, eftersom folkomröstningar tenderar att skapa nya koalitioner och splittra gamla. I denna avhandling avses dock enbart nya grupperingar som skapats på grund av sakfrågan före eller under kampanjen (Semetko och de Vreese 2004, 3).

Formuleringen på valsedeln kan komma under processen att visa på skillnader i fråga om hur frågan formulerats och huruvida väljaren samtidigt behöver ta beslut i någon annan fråga på samma valsedel. För en väljare att behöva ta ställning till två frågor på valsedeln och samtidigt inse att ens egen åsikt kanske inte överensstämmer med det parti man enligt tradition och ideologi brukar rösta på kan innebära förvirring och osäkerhet (Semetko och de Vreese 2004, 9). Bedömningen kommer att bestå av jämförelse av de båda valsedlarna och huruvida eventuella andra frågor funnits med, samt the Electoral Commissions rapport efter intervjuer med medborgare inom olika landområden, i olika ålderskategorier och ekonomisk ställning rörande sakfrågan (the Electoral Comission, Report 2015)

Commented [k4]: Alla dessa borde ha ett eget avsnitt innan summeringen av referensramen. Nu kommer det bakvänt.

Formatted: Normal

Möjlig manipulation under debatt och kampanj kan igen erbjuda en utmaning i fråga om bedömning. I denna avhandling kommer media att ha en avgörande roll, och bedömningen kommer att ske på basis av litteratur rörande medias bevakning av kampanjerna och huruvida det tydligt framgår att informationen är ensidig till förmån för ett specifikt resultat. Här kan även tilläggas the Electoral Commissions rapport och uppgifter varav vägledning för människor involverade i kampanjen så de är medvetna om reglerna och eventuella donationer politiska partier, kampanjer och andra grupper får och använder under kampanjens gång vara av intresse (the Electoral Commission, 2019).

Den centrala egenskaperna bygger på tidigare forskning om politiska kampanjers påverkan på folkomröstningar som visar på ett samband mellan medias bevakning, politiska kampanjer och folkomröstningars utfall i nationella frågor (Semetko och de Vreese 2004; Setälä och Schiller 2009). Studiens uppgift blir att utgående från de centrala egenskaperna undersöka vilka likheter och skillnader två folkomröstningar angående samma nationella fråga med cirka 40 års mellanrum har. Studien kan eventuellt ligga till grund för fortsatt spekulation till de olika utfallen, men denna avhandling fokuserar enbart på de likheter och skillnader som kommer fram utgående från de centrala egenskaperna som tidigare presenterades.

3 Material och metod

3.1 Materialval

Forskningsproblemet i avhandlingen kräver uppgifter av de båda folkomröstningarnas kampanj fram till röstningsdagens slut vilket innebär att studien i huvudsak kommer att fokusera på vetenskaplig litteratur på området som behandlar de båda kampanjerna, men även vetenskaplig litteratur rörande demokrati, statskick och folkomröstning som verktyg. Sökorden vid sökning av litteratur som kommer att användas är referendum, Brexit, folkomröstning, Storbritannien år 1975, Europa, United Kingdom in Europe, demokrati, demokratiska verktyg, direkt demokrati, democracy, EU, Europe and Great Britain och Great Britain and referendum issues.

Materialet kommer att sökas i databaser och arkiv tillhörande nyhetssidor och innefattar allt från nyhetsartiklar till tidigare forskning om ämnet i fråga. Tanken är att samla in vetenskapliga publikationer av folkomröstningen 1975 och folkomröstningen 2016, den som kom att benämnas som Brexit, studera det insamlade materialet utgående från de centrala egenskaperna

för folkomröstningar som räknades upp under föregående kapitel och därefter presentera resultaten. Materialet kommer att samlas in från en tidsperiod från ~~ungefär~~ 1975 fram till 2016 rörande Storbritanniens historia med Europeiska unionen utgående från vetenskapliga artiklar och arbeten som berört ämnet i fråga. Urvalet att ägna materialsökningen till att enbart fokusera på händelser under kampanjen före folkomröstningen 1975 med fokusering på Storbritannien och Europeiska unionen har sin orsak i att materialet utöver detta inte är väsentligt för denna avhandling. Vidare undersökning rörande Storbritanniens historia kommer inte att tas upp. Inte heller Europeiska unionens arbete och utveckling som sådant, eftersom det inte är väsentligt inom ramen för denna avhandling. På grund av de centrala aspekter rörande folkomröstningar som tidigare presenteras krävs en noggrannare undersökning av möjligheten till information och eventuellt intresse från befolkningen, och denna information kommer uteslutande att insamlas från skriftliga källor och vetenskapliga arbeten som tidigare undersökt ämnet i fråga. Alla former av skriftliga källor som används kommer att undersökas i ljuset av de centrala aspekterna av folkomröstning som tidigare presenterats för att sedan på basis av resultat sammanfatta möjliga skillnader och likheter.

Utöver historiskt material och undersökningar av folkomröstningar så kommer rapporter från the Electoral Commissions hemsida att användas. Av särskilt intresse är rapporten *Referendum on membership of the European union: Question testing* och den avslutande rapporten efter 2016 års folkomröstning, *The 2016 EU referendum* (the Electoral Commission, 2019). Därutöver är kampanjutgifterna för Lämna-sidan och Stanna-sidan under 2016 års kampanj inför folkomröstningen av intresse.

3.2 Metodval

Studien kunde genomföras som en jämförande fåfallsanalys. En sådan analys kunde vara möjlig eftersom fenomenet i fråga förekommer i ett begränsat antal (Storbritanniens folkomröstning rörande medlemskap i EU år 1975 och år 2016) och i denna studie är ~~enbart två~~ ~~intresset enbart~~ ~~för två~~ givna händelser i fokus. Dessa händelser ~~är så lika varandra som möjligt på~~ ~~är lika~~ ~~varandra rörande~~ relevanta oberoende variabler, ~~men det är förutom på~~ de förklaringsvariabler (de centrala egenskaperna inom folkomröstning) som står i centrum för undersökningen.

Problemet med denna analys är motiveringen ~~för~~ att använda sig av just de två givna händelserna. I denna form av analys krävs två homogena analysenheter och ~~dessa två gändelser kan inte motiveras vara helt matchande par av fall att undersöka på vilka grunder kan dessa två händelser motiveras att vara helt matchande par av fall att undersöka.~~ Händelserna är lika, men de kan också skilja sig åt i andra relevanta avseenden än de centrala egenskaperna som står som förklaringsvariabler ((Esiasson, Gilljam, Oscarsson ~~& och~~ Wängnerud 2012, 102–103).

Ett annat alternativ kunde vara en fallstudie, eftersom studien baserar sig på ~~valet att ett val av ett~~ studera enbart ett land mera ingående. Fördelen med en fallstudie är att den ger mer kunskap om ett specifikt fall på djupet och samtidigt utesluter den att dolda variabler påverkar resultatet. Det är enklare att söka fram allt nödvändigt material om man fokuserar enbart på ett land och ~~i synnerhet –just~~ Storbritannien och folkomröstningar är aktuellt vilket gör att det finns ~~tillgängligt mycket~~ material ~~både i och utanför Finland att hämta inom landet och internationellt.~~

~~Denna typ av studie. Nackdelen med en fallstudie i denna studie är att de~~ passar bäst för småskaliga studier där målet är att redogöra för vissa aspekter i en situation eller beskriva ~~något saker~~ i detalj. I denna studie är materialet som insamlas en mycket ~~omfattande större~~ mängd och forskningsfrågan är mer övergripande ~~till sin karaktär~~ än detaljerad vilket gör att en fallstudie med en tydlig snäv avgränsning inte är optimal för denna studie. En fallstudie hade fungerat bättre om forskningsfrågans syfte var att beskriva en situation, men eftersom syftet är en analys av två händelser, kampanjen för folkomröstningen 1975 och Brexit-kampanjen, utgående från sex olika centrala egenskaper inom folkomröstning, ~~är en fallstudie inte att föredra~~ (Esiasson, Gilljam, Oscarsson ~~& och~~ Wängnerud 2012, 108–109).

Avhandlingen ~~kommer att ha~~ formen av en systematisk litteraturstudie eftersom syftet är att ~~beskriva processerna för att söka likheter och olikheter i två folkomröstningar inom samma nation med cirka 41 års mellanrum på basis av tidigare teorier föreslå möjliga nya teorier och samtidigt undersöka varför olika studier inom samma ämne emellanåt kan nå olika slutsatser~~ (Petticrew och Roberts 2006, 2). På grund av studiens syfte och avgränsning utgör materialet vetenskapliga artiklar och tidigare forskning vilket innebär ett insamlande av all väsentlig forskning inom området utgående från sökorden, därefter ~~följer~~ granskning, analys och slutligen presentation inom ramarna för avhandlingens avgränsning. En systematisk litteraturstudie är att föredra eftersom den utgår ifrån en större ~~mängd~~ data som samlas in, granskas, analyseras och därefter presenteras.

Eftersom avgränsningen resulterat i fem olika centrala egenskaper inom folkomröstning som verktyg kommer de att kort redogöras för separat. Detta görs för att i den avslutande delen tydliggöra tydliggöra i den avslutande delen vilka likheter och skillnader de båda folkomröstningarna hade och hur de bedömts under analysens gång för att förklara resultatet.

3.3 Operationalisering Redogörelse av för de centrala egenskaperna

De centrala egenskaperna har som kort nämnts tidigare tagits fram baserat på de uppgifter som ~~the Electoral Commission~~ valkommissionen (eng. The Electoral Commission) i Storbritannien har när det kommer till folkomröstningar. Valkommissionen ~~The Electoral Commission~~ är ett självständigt organ vars uppgift är att övervaka val och reglera politisk finans i landet, och för att främja allmänhetens förtroende för den demokratiska processen och säkerställa dess integritet (the Electoral Commission, 2019). För att en folkomröstning skall äga rum i Storbritannien måste det brittiska parlamentet anta lagstiftning om det, och sedan det antagits har valkommissionen ~~the Electoral Commission~~ tillåtelse att börja arbeta med folkomröstningen enligt lagen om politiska partier, val och folkomröstningar 2000 (PPERA) som antogs år 2000 under ledning av Labour-regeringen och Tony Blair (~~t~~The Electoral Commission, 2019). Före det fanns det inget oberoende offentligt organ som reglerade folkomröstningar, enbart folkomröstningslagen (eng: the Referendum Act) från 1975 utfärdad av parlamentet som gjorde lagstiftande bestämmelser om att hålla en icke-bindande folkomröstning om fortsatt medlemskap i den Europeiska gemenskapen (Gowland 2017, 85).

Valkommissionens ~~The Electoral Commissions~~ uppgifter före folkomröstningen innebär bland annat att genomföra en undersökning för att se till att medborgarna förstår formuleringen av sakfrågan, utse en ledare för vardera sidan av folkomröstningsdebatten och informera om reglerna för kampanj till medborgarna. Under röstningen bidrar de även med information så att medborgarna har den kunskap som krävs för att rösta och besvarar frågor, och efter folkomröstningen sammanfattar de kampanjen och röstningsdagen och ger förslag till

förbättringar inför framtida folkomröstningar (the Electoral Commission, 2019). De centrala egenskaperna motiveras med det att det i lagen om politiska partier, val och folkomröstningar 2000 (PPERA) som antogs år 2000 står att valkommissionen har specifikt ansvar för det administrativa och regleringen av folkomröstningar som faller under denna lag. Valkommissionen har i nämnda lag själv givits ansvaret att utveckla riktlinjer för hur detta skall hanteras, och på basis av dessa har de centrala egenskaperna tagits fram (the Electoral Commission 2019).

Den avslutande rapporten för folkomröstningen 2016 består av insamlade intervjuer med medborgare, varvid materialet anses tillförlitligt i bedömningen av de centrala egenskaperna. Gällande folkomröstningen 1975 används rapporten av the House of Lords med titeln *Referendums in the United Kingdom (2009)* som grund tillsammans med *Gowlands verk Britain and the European Union (2017)* samt *Saunders verk övriga skriftliga källor, Yes to Europe! The 1975 Referendum and Seventies Britain (2018)*. Nedan följer en mer utförlig beskrivning vad som avses med de centrala egenskaperna som tagits fram på basis av valkommissionens~~the Electoral Commissions~~ uppgifter.

- Medborgarens möjlighet till tillräcklig information, kunskap i sakfrågan och tillgång till objektiva källor

Den första centrala egenskapen behandlar medborgarens möjlighet till tillräcklig information och kunskap i sakfrågan. För att kunna ta beslut i en sakfråga krävs ett visst mått av objektiv information i ämnet, och bedömningen här kommer att göras på basis av kampanjerna fram till röstningsdagen i de båda fallen samt rapporter från the Electoral Commission. Frågan är huruvida informationen bestod av enbart för- och nackdelar med medlemskapet i sig eller främst innehöll kritik gentemot den andra sidan och dess politiker. Och hur mottogs eventuell objektiv information av medborgarna i slutändan? Eventuella rapporter från 1975 kan vara svåra att hitta eftersom Storbritannien före år 2000 inte hade något oberoende offentligt organ som ansvarade för folkomröstningar, men folkomröstningen år 2016 innehåller rapporter både före och efter röstningen, som exempelvis Electoral Commissions rapport efter intervjuer med medborgare inom olika landområden, i olika ålderskategorier och ekonomisk ställning rörande sakfrågan (the Electoral Commission, Report 2015).

- Intresse för själva sakfrågan

Formatted: Font: Italic

Formatted: Normal

Den andra centrala egenskapen behandlar medborgarens intresse i själva sakfrågan. Är sakfrågan något som kommit upp under påtryckning av en eller flera intressegrupper, eller är det en sakfråga som berör befolkningen som helhet? Bedömningen här är att studera medlemskapet utgående från på vilka sätt det påverkat befolkningen och därefter dra slutsatsen huruvida sakfrågan berör i stort sett hela befolkningen. Därefter kan deltagandet i folkomröstningen studeras för att kunna dra en slutsats om det egentliga intresset. Utmaningen här kan dock vara att avgöra om medborgaren varit intresserad men inte velat rösta, eller röstat men inte varit intresserad utan gjort det på grund av påtryckningar.

- Eventuella intressegrupperingars påverkan

Den tredje centrala egenskapen för folkomröstning som verktyg berör delvis intresset för sakfrågan, men är tillräckligt viktig för att ta upp som en skild, central egenskap. För att bedöma denna egenskap kommer kampanjerna fram till röstningsdagen att studeras och intressegrupperingar avgränsas till att enbart behandla sådana grupperingar som skapats under kampanjens gång. Till viss hjälp används även rapporten från the Electoral Commissions rörande donationer till olika grupper inom de båda sidorna i kampanjen 2016.

- Formulering på valsedeln

Under röstningsdagen är det viktigt att sakfrågan på valsedeln är väl formulerad och att de olika röstningsalternativen tydligt framgår. ~~utformningen av sakfrågan blir sådan att medborgaren förstår vilket beslut det är frågan om, och vad de olika besluten innebär.~~ En dåligt formulerad sakfråga, eller flera frågor tillsammans ger utrymme för missförstånd vilket kan leda till felaktig röstning från medborgarens sida. Utformningen av sakfrågan i Storbritannien görs av regeringen, men the Electoral Commission har en granskande funktion, så bedömningen här kommer att utgående från insamlat material bedöma om sakfrågan var formulerad så klart som möjligt och huruvida valsedeln innehöll fler än en fråga som kunde förvirra väljaren (SOU 2007:94, 80). Undersökningen år 2016 företogs i början av kampanjen genom intervjuer med medborgarna, varvid den rapporten kan vara till användning.

- Möjlig manipulation under debatt och kampanj

Den femte centrala egenskapen för folkomröstning som verktyg har delvis redan nämnts under intressegrupperingar, men är en central egenskap eftersom det inte enbart är intressegrupperingar som kan göra sig skyldiga till manipulation. Detta kan ske i alla dess

former, allt från att medvetet undanhålla information som på något sätt kunde påverka den egna åsikten i sakfrågan negativt till att sprida falska rykten. Låt oss säga att Ja-sidan under folkomröstningen i Storbritannien 1975 kom över information varav hälften var positivt och stärkte deras argument, medan andra hälften var sådant som istället försvagade argumentet. Genom att medvetet lyfta fram enbart hälften av dokumenten, till exempel i en debatt eller under kampanjen, kanske läsarna inte får tillgång till det som de behöver för att kunna göra en objektiv bedömning. För att kunna bedöma en eventuell manipulation krävs att det under kampanjernas gång kommer fram falska rykten eller undanhållande av information som sedan uppdagas efter att resultatet presenteras.

Sammanfattningsvis består analysen således av fem centrala egenskaper som skall besvaras utgående från insamlat material rörande folkomröstningen 1975 och folkomröstningen 2016 som kom att benämnas Brexit. En utmaning vid besvarandet av dessa centrala egenskaper är tillgången till material rörande folkomröstningen 1975, som nästan helt kommer att förlita sig på de källor som nämndes tidigare i detta kapitel, det vill säga Gowland (2017), Saunders (2018) och rapporten från the House of Lords (2009) vilket innehåller intervjuer med medborgare i Storbritannien angående folkomröstningar tidigare skriftliga källor och därtill hörande analys och analyser av folkomröstningen före, under och efter folkomröstningsdagen som presenteras både i rapporten och senare även via valkommissionens hemsida (the Electoral Commission 2019). Dock bedöms antalet skriftliga källor angående folkomröstningen 1975 vara tillräckliga för att kunna besvara avhandlingens frågeställning rörande likheter och skillnader mellan folkomröstningen 1975 och folkomröstningen 2016. På grund av antalet skriftliga källor och annat material anses därför metoden systematisk litteraturstudie vara befogad. Det skriftliga materialet består till stor del av artiklar som beskriver skeendet presentationer av möjliga teorier med diverse avgränsningar varvid data som samlas in kräver tydlig avgränsning för att vara väsentligt för denna avhandling. Vidare följer kapitel om resultat och analys en disposition av avhandlingens upplägg.

4 Disposition

~~Avhandlingen inleds med en introduktion av demokrati som styrelseskick och problematisering av dess huvudproblem, legitimiteten och val av metod för absolut demokratisk legitimitet. I kapitel 2 definieras olika begrepp utifrån tidigare forskning och en omfattande teoretisk referensram presenteras. Kapitel 3 behandlar denna studies upplägg med materialval och metodval följt av en grundlig genomgång av de centrala egenskaperna av folkomröstningar som~~

Commented [k5]: Förstår inte varför detta begrepp används. Skriv hellre ut vad det är för källor. Är det vetenskapliga artiklar, offentliga dokument eller vad?

Du måste alltså i detta skede av texten lista vilka material du kommer att jobba med. Hur många artiklar, andra material osv.

Commented [k6]: Är väl knappast vad det är frågan om. Är det inte artiklar som beskriver skeendet och tolkar olika aspekter kring folkomröstningarna?

Commented [k7]: Varför kommer detta här? Dispositionen skall ju vara i inledningen. Dessutom behöver du ju inte ha en innehållsförteckning på nytt. Finns ju en redan.

Formatted: Normal

är av vikt för analysen. Kapitel 5 och 6 presenterar analysen och en summerande avslutande diskussion av studien. Följande presenteras en figur för att tydliggöra avhandlingens disposition.

Figur 1. Disposition

1 Inledning

1.1 Bakgrund

1.21.1 Syfte och frågeställning

1.31.1 Tidigare forskning och teorier

2 Teoretiskt ramverk

2.11.1 Demokrati och demokratimodeller

2.1.11.1.1 Direkt demokrati

2.1.21.1.1 Representativ demokrati

2.1.31.1.1 Deliberativ demokrati

2.1.41.1.1 Avslutande jämförelse

2.21.1 Direktdemokrati och verktyg

2.2.11.1.1 Fördelar och nackdelar med folkomröstningar

2.31.1 Summering av teoretisk referensram och preciserade frågeställningar

3 Material och metod

3.11.1 Materialval

3.21.1 Metodval

3.31.1 Redogörelse för de centrala egenskaperna

4 Disposition

5 Resultat och analys

5.11.1 Storbritannien och ESCS

5.1.11.1.1 Folkomröstningen 1975

5.1.21.1.1 Centrala egenskaper i folkomröstningen 1975

5.21.1 Storbritannien och Europeiska unionen

5.2.11.1.1 Brexit

5.2.21.1.1 Centrala egenskaper i Brexit

5.3 Jämförande analys

5.3.1 Medborgarens möjlighet till tillräcklig information, kunskap i sakfrågan och tillgång till objektiva källor

5.3.2 Intresse för själva sakfrågan

5.3.3 Eventuella intressegrupperingars påverkan

5.3.4 Formulering på valsedeln

5.3.5 Möjlig manipulation under debatt och kampanj

6 Slutsats och diskussion

7 Litteraturförteckning

45 Resultat och analys

I detta avsnitt kommer resultaten att presenteras och analyseras. Syftet är att klargöra likheter och skillnader mellan folkomröstningen 1975 och Brexit genom att först sammanfatta de båda kampanjerna och därefter studera dem utgående från de centrala egenskaper för folkomröstningar som presenterats tidigare. För att skapa en förståelse för de bakomliggande orsakerna till och eventuella händelser under kampanjerna krävs en introduktion till Storbritanniens förhållande till EU, varvid varje folkomröstning föregås av ett kortare historiskt kapitel om Storbritannien och ESCS, senare benämnt som Europeiska unionen.

45.1 Storbritannien och ESCS

När den europeiska stål och kolunionen (ECSC) först föreslogs år 1950, valde Storbritannien och dess regering att visserligen stödja idén men samtidigt meddela att det inte skulle vara lämpligt för Storbritannien att bli medlem i en överstatlig organisation. De var visserligen beredda att delta i ett flertal europeiska organisationer så länge man fastslagit att principen om mellanregering med stöd av omröstningsförfaranden krävde enhällighet (Allen 2005, 120). Dessutom ansåg man att Storbritannien med dess fortsatta globala intressen och ansvar inte skulle begränsas till regional status, och man var fortsatt misstänksam mot den ideologiska basen bakom ECSC initiativet (Allen 2005, 121).

Det som lades fram var inte ett europeiskt stål och kol företag, utan en fri marknad av stål och kol vilket inte var så lockande för en regering som nyligen spenderat de senaste åren med att nationalisera en stor del av ekonomin, inklusive kol och stål industrin (Allen 2005, 121). När de sex ursprungliga medlemsländerna valde att använda ESCS ursprungliga modell för att skapa en allmän gemensam marknad, var Storbritannien negativ gentemot idén från början. Det var först när EEC lyckades bättre än förväntat, främst när Frankrike och Tyskland uppvisade en stark återhämtning efter kriget medan Storbritanniens ekonomi hade stagnerat, som regeringen vände och 1961 ansökte man om medlemskap tillsammans med Danmark, Irland och Norge (Allen 2005, 121) (Wilson, 2014).

Större delen av 1960-talet präglades dock av diskussioner mellan Storbritannien och Frankrike angående medlemskap och utmynnade slutligen 1967 i Frankrikes ultimatum till Storbritannien; förhållandet till USA eller medlemskap i EEC. Till saken hör att Frankrike var rädd att Storbritannien enbart skulle fungera som en ”Trojansk häst” för USA att nå den inre marknaden. Acceptansen av Frankrikes krav ledde till ett försämrat förhållande mellan Storbritannien och USA, men lyckade förhandlingar gällande medlemskapet i EEC (Allen 2005, 122). Processen för Storbritannien efter 1967 att anpassa sig till medlemskapet var svårt,

och snart fick de rykte om sig bland de andra medlemsländerna att vara både konstig och icke samarbetsvillig. Samtidigt växte missnöjet mot inträdet, och de villkor för medlemskap som EEC ställt på Storbritannien. Lösningen för att undvika splittring i landet och i det styrande partiet blev att omförhandla villkoren och därefter konsultera väljarna i en folkomröstning om de skulle stanna i den europeiska gemenskapen eller lämna (Gowland 2017, 84–85).

45.1.1 Folkomröstningen 1975

Storbritanniens första folkomröstning hölls 1975, men debatten som följde vid introduceringen av folkomröstning som verktyg har pågått sedan 1800-talet (Butler och Ranney 1994, 34). Förespråkare för folkomröstning ansåg att det fanns en stor svaghet i landets statliga system, nämligen möjligheten att bestrida en grundläggande förändring som stiftas i lag trots att majoriteten av folket inte önskar denna förändring (Butler och Ranney 1994, 34). Storbritannien behövde därför en konstitutionell kontroll för att försäkra sig om att grundläggande lagstiftning inte skedde mot folkets vilja. Fördelen med folkomröstning här var att det var en demokratisk kontroll av regeringen vilket gjorde det till ett av de bästa alternativen för kontroll av obesvarade förändringar i de grundläggande institutionerna i landet. Motivet var dock inte folkets suveränitet utan bottnade i en misstro gentemot de som arbetade för de allmänna institutionerna i landet och särskilt partisystemet (Butler och Ranney 1994, 36).

Under efterkrigstiden försvann så folkomröstning som en fråga i den brittiska politiken och återkom som en nationell fråga först vid Storbritanniens inträde i Europeiska unionen (European Community) under början av 1970-talet (Butler och Ranney 1994, 36). Frågan splittrade de båda stora partierna arbetarpartiet och de konservativa, men under det allmänna valet vid början av 1970 hade alla partier valt att stödja Storbritanniens medlemskap. Detta gjorde att ingen egentligen visste om väljarkåren stödde det som ansågs vara den viktigaste konstitutionella frågan i det århundradet, där en permanent överföring av lagstiftande makt ingick (Butler och Ranney 1994, 39).

Premiärministern hade vid en presskonferens i juni 1970 hävdad att en folkomröstning om Storbritanniens inträde i Europeiska unionen inte var nödvändigt utan skulle hanteras genom parlamentariska systemet, men förklarade inte närmare hur det skulle reflektera folkets åsikter när alla partier var för ett medlemskap ((Butler och Ranney 1994, 39). Arbetarpartiet blev snart inom partiet pressat att motsätta sig medlemskap och i rädsla för att splittra partiet accepterade de snart folkomröstning och började även tala för en sådan, vilket överensstämde med känslorna

i hela landet. En undersökning som gjordes i februari 1971 visade att en stor majoritet av väljarkåren faktiskt var för en folkomröstning (Butler & Ranney 1994, 39).

Dock var arbetarpartiet i opposition vilket gjorde att en folkomröstning för Storbritanniens inträde i Europeiska unionen (EC) inte kunde möjliggöras. Storbritannien gick med i Europeiska unionen, som då fortfarande benämndes European Community, den tredje januari 1973 (Butler och Ranney 1994, 39). I valet i februari 1974 återvände arbetarpartiet till makten, och valde att omförhandla en del av Storbritanniens villkor för medlemskap. I samband med förhandlingen valde de att 1975 hålla en folkomröstning huruvida landet skulle fortsätta vara medlem eller ej (Butler och Ranney 1994, 39). Eftersom en del medlemmar av partiet fortfarande var emot ett medlemskap hade folkomröstningen om medlemskapet sällskap av en konstitutionell nyhet, upphävandet av det kollektiva ansvaret i regeringen (Butler och Ranney 1994, 39). Några av ministrarna tog fördel av nyheten och valde att argumentera för utträde ur Europeiska unionen trots att majoriteten av deras kolleger var för fortsatt medlemskap.

Vid röstningen röstade 67 % för medlemskap gentemot 33 %, där valdeltagandet uppgick till 65 % (Butler och Ranney 1994, 40). Dock hävdade David Butler och Uwe Kitzinger i deras bok om folkomröstningen att stödet var brett men inte djupt, och resultatet varför majoriteten hade röstat för var till lika stor del på grund av att de politiska ledarna, såsom partiledarna Harold Wilson, Margaret Thatcher och Jeremy Thorpe, som var mest respekterade bland folket var för när det gällde att stanna kvar i EU (Gowland 2017, 87). Även Humphrey Taylor, dåvarande ledare för en organisation som utförde undersökningar för marknadsförare, menade att de starka offentliga personerna som var för ett medlemskap var relativt populära jämfört med de personer som var mot (Butler och Ranney 1994, 40). Enligt Taylor var det ett stark fördel, vilket ledde till att kampanjen fram till folkomröstningen blev en duell mellan så kallade ”moderater”, som bestod av ledarna för partierna, starka offentliga personer som var för ett medlemskap och sedan så kallade ”extremister”, som var mot. Enligt Taylor var det inte svårt efter det att se var väljarkåren skulle lägga sina röster (Butler och Ranney 1994, 40).

För att försäkra sig om folkets stöd fortsatte man därför att presentera det europeiska medlemskapet som lite mer än ett kommersiellt arrangemang och något som på kort tid skulle innebära betydande ekonomiska fördelar för Storbritannien. Inför väljarkåren valde man att inte lyfta fram något om ”en nära union” eller huruvida landet skulle tvingas ge upp en del av sitt beslutsfattande (Butler och Ranney 1994, 40).

Storbritanniens första nationella folkomröstning hölls mindre på grund av ett principiellt engagemang och mer på grund av intern partipolitik (Saunders 2018, 15) Trots att det var landets första folkomröstning så har händelsen inte getts särskilt mycket uppmärksamhet i historien, kanske på grund av det faktum att denna folkomröstning, till skillnad från 2016 och Brexit inte förkastade parlamentets beslut. Inte heller orsakade beslutet en politisk kris eller resulterade i att premiärministern fick avgå. Folkomröstningen 1975 visade kanske främst, och endast, på att landet fortsättningsvis var ett enat kungadöme (Saunders 2018, 15). Oavsett så engagerade folkomröstningen väljarkåren, då debatten flyttades från parlamentet till hela landet. Tidningar med instruktioner hur väljarna skulle rösta trycktes, affärer sålde påsar med texten ”Yes to Europe” och i norra Irland gick republikaner och regeringstroga paramilitärer samman i en obekvämlig allians mot medlemskap (Saunders 2018, 16). Olika organisationer höll möten och diskussioner, och en vecka före valet höll BBC en direktsänd debatt som sågs av ungefär 11 miljoner människor (Saunders 2018, 16). Partimedlemmar från olika partier gick samman, förenade antingen för eller mot ett medlemskap, och skådespelare, idrottsmän och andra offentliga personer figurerade på kampanjposter runt om i landet, antingen rekryterade för Nej eller Ja-sidan (Saunders 2018, 21).

4.1.2 Centrala egenskaper i folkomröstningen 1975

I skenet av händelserna kring folkomröstningen 1975 finns det skäl att återgå till de centrala egenskaperna rörande folkomröstning som räknades upp här tidigare. Om vi studerar folkomröstningen och *medborgarens möjlighet till tillräcklig information, kunskap i sakfrågan och tillgång till objektiva källor* kan man nästan omgående på basis av litterära källor såsom Gowland (2017) och Butler och Ranney (1994) förstå att väljarskaran valde att rösta enligt de starka offentliga personernas åsikt i partierna (Gowland 2017, 87) (Butler och Ranney 1994, 40). Förutom att de hade skådespelare, idrottsmän och övriga kända offentliga personer på kampanjposterna så verkade stora nyhetstidningar, till exempel *the Sun*, *the Daily Mail* och *the Daily Express* för ett Ja (Saunders 2018, 21). ~~In Huruvida informationen var tillräcklig från båda sidorna är tveksamt, eftersom inget nämndes om en ”nära union”, den gemensamma~~ marknads eventuella negativa sidor och beslutsfattandet. Men med tanke på att Ja-sidan hade mycket större finansiella resurser, nästan hela pressen på sin sida och de huvudsakliga ledarna för de stora partierna bakom sig så framstod medlemskapet i ett mycket mer positivt ljus än om kampanjen hade varit mer rättvis (Gowland 2017, 87). Som exempel rörande finansiella resurser så bestämdes i The Referendum Act 1975 som antogs av parlamentet för att kunna hålla en folkomröstning att båda sidorna i kampanjen tilldelades 125 000 pund för sin kampanj.

Commented [k8]: Det är ett problem för din avhandling att dina egenskaper är svåra att mäta. T.ex. när är nåt tillräckligt? Du kanske bör resonera mer kring det i slutdiskussionen, dvs. Kring svårigheter i din avhandling. Att visa på medvetenhet om bister är en styrka i bedömningen fastän man kanske tror att det är tvärtom

Formatted: Normal

För "Nej" sidan var denna summa 94 % av dess inkomster, medan samma summa för "Ja" sidan stod för 12,5 % av dess inkomster. Till saken hör att andra donationer till de båda sidorna var tillåtna utan någon övre gräns (The Constitution Committee 2009, 140). Förutom Ja-sidans redan nämnda fördelar så bestod Nej-sidan främst av en blandning av väldigt olika politiska intressen, och trots att de var enade i fråga om EEG så fanns det interna konflikter, samtidigt som de associerades med farliga extremistgrupper. De var till skillnad från Ja-sidan därför inte särskilt populära och åtnjöt inte stödet av den stora massan (Gowland 2017, 87).

I fråga om *intresse för själva sakfrågan* kan intresset inte sägas vara väldigt högt, valdeltagandet var ~~ungefär~~ 65 %, därav 67,2 % röstade för medlemskap och 32,8 % röstade mot (Gowland 2017, 89). Huruvida intresset var enbart för sakfrågan eller för de frågor som väcktes under debatten är svårare att besvara. Debatter inför folkomröstning är sällan begränsade till att enbart gälla sakfrågan, vilket märktes 1975 när gruppen "Storbritannien i Europa" skapade kampanjfordon för varje tänkbar valkrets, såsom "Skådespelare för Europa" och "Kristna för Europa" (Saunders 2018, 22) (Semetko och de Vreese, 2004, 4). De gav även 37 organisatörer uppdraget att arbeta med specifika väljargrupper och skapa meddelanden som var anpassade efter varje grupps oro, samtidigt som artiklar till ensamstående föräldrar, samhällsmedborgare och paramilitärer hjälpte till att utvidga debatten till mer än enbart medlemskap. Det som började som en omröstning om Europeiska gemenskapen, ledde till en större debatt om nationen (Saunders 2018, 22–23).

Så intresset för sakfrågan fanns, men huruvida det var enbart sakfrågan drunknade det antagligen väldigt snart i all den oro som fanns och som grupperingar för de olika sidorna tog fasta på. Det fanns dock två huvudsakliga frågor som dominerade debatten, förlust av suveränitet och ekonomiska fördelar och nackdelar av ett medlemskap (Gowland 2017, 88). Problemet med dessa frågor var att opinionsundersökningar visade att befolkningen var huvudsakligen intresserade av hur medlemskapet skulle påverka deras levnadsstandard, och den ekonomiska debatten var invecklad och präglades av gissningar om hur medlemskapet kunde påverka exempelvis matpriser i Storbritannien (Gowland 2017, 88). Till detta hör också delvis intressegrupperingars påverkan, eftersom omröstningen berörde hela landet och man valde aktivt sida. Den generation som röstade 1975 påverkades fortfarande av minnet efter andra världskriget, problemen mellan öst och väst, sökandet efter en ny roll i världsordningen och en stark känsla av inbördes kris (Saunders 2018, 23). För många upplevdes överlämnandet av nationell suveränitet till EEG som ett svek mot alla de som kämpat och dött för att befria Europa från nazistisk diktatur (Saunders 2018, 24). Nej-sidan lyfte medvetet fram dessa åsikter och

uppmuntrade befolkningen att rösta för självständighet, eftersom det var enligt motståndarna mot EEG enda sättet att hedra minnet av de döda från kriget (Saunders 2018, 24). Mer specifika grupperingar än Ja- och Nej-sidan framkommer inte, förutom en mindre kampanj som uppstod när folkomröstningen började närma sig om att bojkotta röstningen, samtidigt som man anklagade riksdagsledamöter för att feigt skyfla över ansvaret på allmänheten (Saunders 2018, 379).

Ser man till *formuleringen på valsedeln* så berör det delvis det som lyfts upp i samband med intresse för själva sakfrågan som tidigare beskrevs, exempelvis frågor rörande ensamstående föräldrar och militärer eftersom det kan påverka under själva röstningsförfarandet. Men sakfrågan som sådan hade som tidigare nämnts även sällskap av en konstitutionell nyhet, frågan om upphävandet av det kollektiva ansvaret i regeringen (Butler och Ranney 1994, 39). Formuleringen på valsedeln var kanske inte oklar för väljarna [på basis av intervjuer med medborgare i rapporten från the House of Lords, Referendums in the United Kingdom \(2009 35-40\)](#), men i samklang med frågan om upphävandet av det kollektiva ansvaret behöver vi ställa oss frågan huruvida dessa två tillsammans utgjorde sakfrågan eller huruvida de var åtskilda på ett sådant sätt att de uppfattades som två skilda frågor även för väljarna.

Möjlig manipulation under debatt och kampanj har delvis redan besvarats i och med tidigare diskussioner om massmedias roll under kampanjen. Men de flesta medborgare har sedan tidigare åsikter som går i linje med partianda och ideologi, och är mottagliga för argument från bekanta politiska ledare. Det är när dessa partier och politiker inte är uppdelade enligt den bekanta skalan vänster-höger, som möjligheten till manipulation blir möjlig (Semetko och de Vreese 2004, 9). I allmänna val baserar sig rösterna ofta på ideologier, partimedlemskap och tradition. I en folkomröstning kanske väljarna inte ens vet var deras parti och kandidater står i frågan, och när de får den informationen kanske åsikten inte överensstämmer med den åsikt medborgaren har. Här spelar media en viktig roll när det kommer till folkomröstningskampanjer (Semetko och de Vreese, 2004, 10).

Om man utgår ifrån att eventuell manipulation skedde i folkomröstningen 1975 kan man hänvisa till de former av kampanjer som drev sakfrågan om medlemskap till en fråga om nationen med specifika delfrågor rörande ensamstående föräldrar och invandrare, användningen av skådespelare och artister som rekryterades till någondera sidor och det faktum att en del information som inte verkade i endera sidans fördel lämnades bort. För de medborgare som sökte mer information vände sig många till media eftersom media i folkomröstningar tenderar att ha en ännu större roll än i allmänna val. Medias roll är att få fram politikernas

meddelanden till allmänheten, men eftersom de samtidigt är självständiga aktörer i kampanjen för de samtidigt fram sina definitioner och åsikter rörande sakfrågan, exempelvis genom investering i kampanjtäckningen och eventuella ägares koppling till specifika partier eller politiker (Semetko och de Vreese 2004, 14). Det intressanta i studien är att tidningar som till exempel *the Sun*, *the Daily Mail* och *the Daily Express* uttryckligen verkade för ett Ja (Saunders 2018, 21) (Gowland 2017, 87). I en folkomröstning, där media spelar en såpass viktig roll jämfört med i allmänna val, och där majoriteten av befolkningen får sin information om politik från, kunde man kanske med tillräckligt mycket undersökning spekulera i om en del av befolkningen blev manipulerad i sitt val på röstningsdagen (Semetko och de Vreese 2004, 14–15).

Sammanfattningsvis kan konstateras att beslutet att hålla en folkomröstning 1975 angående medlemskapet väldigt långt berodde på intern partipolitik snarare än en önskan om att spegla folkets åsikter. Beslutet att hålla en folkomröstning oroade många rörande parlamentets suveränitet medan andra ansåg att det var en perfekt möjlighet att lyfta fram folkets demokratiska rättigheter, men kampanjen som pågick fram till röstningsdagen var en ojämn kampanj där de som var för ett medlemskap hade mycket större ekonomiska resurser och media på sin sida. De centrala egenskaperna som undersöktes i denna folkomröstning påverkades delvis av tillgång till källmaterial men lyckades ändå besvaras. I nästa kapitel ges en introduktion till förhållandet mellan Storbritannien och Europeiska unionen efter folkomröstningen 1975 fram till folkomröstningen 2016. Introduktionens syfte är att skapa en förståelse för orsakerna till en ny folkomröstning och de interna åsikterna bland befolkningen i Storbritannien angående EU och frågor som fri rörlighet och beslutsfattande på överstatlig nivå.

[Orsaken till en lite längre skildring av förhållandet mellan Storbritannien och Europeiska unionen är för att läsaren skall förstå de bakomliggande orsakerna till Brexit och hur förhållandet till Europeiska unionen sedan år 1975 har utvecklats, samt hur medborgarna reagerat och hur beslutsfattarna har reagerat på de händelser som skett. Introduktionen är tänkt att kort lyfta fram händelser som lett Storbritannien in på den väg som kulminerade år 2016 i Brexit.](#)

45.2 Storbritannien och Europeiska unionen

Efter folkomröstningen 1975 som ledde till fortsatt medlemskap i Europeiska unionen, uppmanade man befolkningen i Storbritannien att visa att man var ”goda européer” genom att

exploatera alla de möjligheter som Europa erbjöd (Saunders 2018, 380). Samtidigt skrev nyhetstidningar fortsättningsvis om folkomröstningen och resultatet, där de debatterade orsaken till resultatet och vad det kunde innebära för framtiden. Men Storbritannien hade svårt att vänja sig vid medlemskapet. En process angående omförhandlingar pågick från 1974 fram till 1984, där den största orsaken var Storbritanniens bidrag till Europeiska unionens budget, och denna långa process kom att bli en nackdel för Storbritannien gentemot de andra medlemsländerna (Gowland 2017, 82). De andra sex hade redan anpassat sig till en hög grad av ekonomisk integration som i sin tur resulterat i ekonomisk tillväxt, och den europeiska unionens institutioner och politik reflekterade de sex medlemsländernas intressen, utan att ta i beaktande Storbritanniens angelägenheter (Gowland 2017, 82). Storbritannien hade även med sig en rad extra-europeiska handels- och finansiella intressen som inte passade in i Europeiska unionens ramverk. Samtidigt hade de ekonomiska tillstånden i världens förändrats, vilket inte verkade till Storbritanniens fördel då den explosiva tillväxten började avta. Landet hade 1970 fortfarande acceptabla nivåer på inflation och arbetslöshet, men 1975 var ekonomin nära stagflation med fallande investeringar och produktion och stigande arbetslöshet (Gowland 2017, 82). För att inte nämna Storbritanniens politiska situation under de första åren. Ett djupt delat Labour Party verkade utan en parlamentarisk majoritet och detta påverkade starkt regeringens syfte och mål i Europeiska unionens sfär (Gowland 2017, 83).

Det som kanske har syntts tydligt så här i efterhand är den stora påverkan folkomröstningen 1975 hade de följande 40 åren i Storbritannien. Resultatet i folkomröstningen signalerade inte total acceptans av medlemskap i Europeiska unionen, utan majoriteten reflekterade väldigt sakligt ett ok snarare än entusiastiskt godkännande (Gowland 2017, 172). Attityden bland Storbritanniens allmänhet efter valet var likadan, man var inte entusiastisk utan snarare försiktig och skeptisk, och få förstod egentligen hur EU fungerade och vad det egentligen var (Gowland 2017, 172). Europeiska unionens regelbundna undersökning via Eurobarometern visade att under en period mellan åren 1975–1981 i Storbritannien sjönk uppfattningen om EU som en ”bra sak” från 47 % till 24 %. Samtidigt steg uppfattningen om EU som något dåligt från 21 % till 48 % (Gowland 2017, 91). Enligt en annan undersökning stödde dock majoriteten av de som svarat medlemskapet i EU, förutom under åren 1978–1983 och 2011–2012, och stödet var starkare bland högutbildade ungdomar som jobbade inom finansiellt säkra områden (Gowland 2017, 173). Dock har ett flertal undersökningar kommit fram till att omkring mitten av 1990-talet ökade den euroskeptiska attityden bland allmänheten i Storbritannien, kanske eftersom Europa istället för att fungera som ett skydd mot kommunismen nu, efter Sovjetunionens

upplösning och Tysklands enande, mer såg ut som en språngbräda för Tysklands inblandning (Gowland 2017, 173) (Saunders 2018, 388).

Margaret Thatcher, som tidigare helhjärtat hade arbetat för ett medlemskap, fokuserade nu på budgeten och förde en närmast aggressiv politik i fråga om Storbritanniens bidrag till Europeiska unionens budget och det faktum att hon ville ”få tillbaka sina pengar” fram till 1984, vilket hade lämnat resten av medlemsländerna en aning bittra över bristen på diplomatik och diskussion från Storbritannien och Thatcher sedan överenskommelsen blivit nådd (Gowland 2017, 93) (Allen 2005, 123). Under perioden 1985–2010 involverade Storbritanniens medlemskap i EU både avancering och retirering, främst i fråga om hur Storbritanniens regeringar och politiska partier stödde eller vägrade stöda större tillväxt i fråga om EU och dess utveckling (Gowland 2017, 97). Attityden bland premiärministrarna under denna period hade ändrats till att eftersträva att placera Storbritannien i centrum för EU, eftersom man ansåg att Storbritannien var före resten av medlemsländerna i fråga om projektet för inre marknad, och därför även skulle ha en central roll i fråga om EU:s affärer (Gowland 2017, 97). Thatcher stödde helhjärtat idén om den inre marknaden, men vägrade acceptera logiken att det krävdes ytterligare integrativa åtgärder, såsom en ekonomisk och monetär union. Europeiska unionens medlemsländer såg inget annat val än att gå vidare, med eller utan Storbritannien. Lösningen i Storbritannien var att avsätta Margaret Thatcher, och efterföljaren lovade ett annorlunda tillvägagångssätt (Allen 2005, 122–123). Samma form av avancering och retirering fortsatte dock, först med avancering i form av fördraget om Europeiska unionen som skrevs under februari 1992 i Maastricht och därefter i Storbritanniens ögon såg ut som om de äntligen var på väg att placera landet i ”hjärtat av Europa” (Gowland 2017, 105). Storbritannien var efter fördraget i en starkare position och inte längre så isolerad från Europeiska unionens agenda som tidigare. Men Danmark röstade snart för att avvisa fördraget, och därefter tvingades Storbritanniens konservativa regering att slå en hastig och förnedrande reträtt när pundet lämnade växelkursmekanismen i EU inför en överväldigande press från valutaspekulanter på finansmarknaderna (Allen 2005, 124) (Gowland 2017, 105). Detta gav euroskeptikerna i regeringen mera bränsle. År 1996 var mer än halva regeringen euroskeptiker.

Under följande år fortsatte samma form av avancering och retirering som Storbritannien ägnat sig åt, med lite olika förhållningssätt beroende på vem som var premiärminister. Under arbetarregeringen som kom till makten 1997 med Blair som premiärminister väcktes åter igen intresset för ett medlemskap i euroområdet (Gowland 2017, 106). För Tony Blair var detta medlemskap i euron starkt förankrat i det faktum att han såg Storbritannien som ett ledande

land inom EU. Problemet var bara att tiden höll på att rinna ut, och åter igen såg man i EU på Storbritanniens försök som ännu ett försök att försena de beslut och vidare utvecklingar EU beslutat (Gowland 2017, 107). Samtidigt hade fientligheten gentemot EU ökat bland allmänheten i Storbritannien, och de drog sig allt mer bort från EU projektet vilket påverkade arbetarregeringens arbete med euro-området. Under en undersökning 2008 om attityder gentemot europeiska parlamentet såg man att befolkningen i Storbritannien var mest kritiska och samtidigt mest ignoranta till EU-ärenden av alla medlemsländer (Gowland 2017, 109).

Under David Cameron kom år 2010 en koalitionsregering bestående av konservativa och liberala till makten, med konservativa sidan som den dominanta (Gowland 2017, 303). För utomstående sågs denna regering som en stor variation av åsikter angående EU, men de konservativa engagerade sig så småningom till att omförhandla Storbritanniens villkor för medlemskap i Europeiska unionen, och att hålla en folkomröstning under slutet av år 2017 om konservativa vann valet 2015 (Gowland 2017, 303). Cameron hade inga uttalade övertygelser eller tilltro till EU vilket gjorde det svårt att upptäcka hans exakta åsikter. Han erkände den ekonomiska betydelsen av medlemskapet, förhållandet mellan medlemskap och giftiga frågor såsom invandring och hade en generaliserad syn på medlemskapet i EU och Storbritanniens position i världen (Gowland 2017, 305). Förutom det, hade han inga starka ideologiska åtaganden eller preferenser rörande Europa vilket väckte frågor.

Den första dramatiska händelsen under Camerons tid som premiärminister var när han i december 2011 använde sitt vetorätt för att blockera ett nytt EU-omfattande fördrag och lämnade åtminstone 23 andra länder för att skapa en pakt för att rädda den gemensamma valutan. Detta resulterade i en väldigt osäker ställning för Storbritannien, särskilt efter att EU-ledare valde i mars att kringgå Storbritannien och upprätta en ny överenskommelse om euron mellan sig (Gowland 2017, 306). Problemet var bara att i och med Camerons veto, lyckades han inte heller säkerställa eftergifter för Storbritanniens starka finansiella tjänstesektor (Gowland 2017, 306). År 2013 höll Cameron ett tal efter krav från flera håll på en definition av hans planer, där han presenterade fem kriterier för en ny europeisk union som skulle passa framtidens konservativa regering. Problemet var bara att det var osäkert vad som skulle finnas kvar av EU om alla kriterier möttes, och resten av medlemsländerna var fortfarande osäkra på vad Cameron hade i åtanke gällande omförhandlingar och en eventuell folkomröstning (Gowland 2017, 310). Efter valet 2015 fick en konservativ regering under Cameron makten efter en knapp majoritet, men Cameron vägrade skriva ner något om sina krav av rädsla för att det skulle läcka ut tills han under ökad press från de övriga medlemsländerna i EU

sammanfattade de områden där han sökte reformer (Gowland 2017, 316). De fyra huvudsakliga områdena var:

- ekonomisk styrning, där Cameron eftersökte i lagen bindande principer för skyddsåtgärder för alla medlemsländer och en skyddsåtgärdsmechanism som såg till att principerna följdes.
- konkurrenskraft, som bestod av två huvudsakliga förslag där EU skulle fastställa ett mål för att minska den totala bördan av förordningar om företag och också göra mer för att uppfylla sitt åtagande till det fria flödet av kapital, varor och tjänster.
- suveränitet, som bestod av tre förslag vilket innebar att Storbritanniens skyldighet att jobba mot en närmare union skulle upphöra att gälla, att förstärka de nationella parlamentens roll för att stoppa oönskade lagförslag och att EU:s åtaganden för subsidiaritet skulle genomföras fullt ut för att uppnå de tidigare förslagen.
- invandring, där Cameron eftersökte att nya medlemsländers rätt till fri rörlighet inte skulle gälla förrän deras ekonomier hade sammanlöp närmare med de övriga medlemsländernas, och de människor som kom till Storbritannien från EU måste bo där i fyra år innan de hade rätt till arbetsförmåner och subventionerade bostäder (Gowland 2017, 316).

Den 18–19 februari 2016 nåddes i EU en ny lösning för Storbritannien. På basis av lösningen annonserade Cameron att folkomröstningen skulle hållas den 23 juni 2016 där befolkningen fick besvara frågan om Storbritannien skulle fortsätta vara medlem av EU eller lämna Europeiska unionen. Lagligt sett var röstningen rådgivande, men i praktiken skulle den vara bindande (Gowland 2017, 317).

4.2.1 Brexit

Under 10 veckor framåt från och med den 15 april 2016 fram tills röstningen den 23 juni pågick kampanjen för folkomröstningen med den huvudsakliga frågan; skulle Storbritannien lämna den Europeiska unionen eller fortsätta vara medlem? Två organisationer var utsedda att representera de båda sidorna i debatten, de som var för ett medlemskap under banderollen ”Storbritannien starkare i EU” och de som var mot ett medlemskap med banderollen ”Rösta för att lämna” (Gowland 2017, 342). Folkomröstningskampanjen upplevdes som en tävling mellan, av och för det konservativa partiet och regeringen. Kampanjen lyfte fram de djupa klyftor i det konservativa partiet som funnit i nästan 25 år, och stundvis var kampanjen även porträtterad som en kamp för det konservativa partiets själ och innehöll ett till stor del högerelement i det parlamentariska partiet som länge hade motsatt sig EU-medlemskap och Camerons ledarskap

(Gowland 2017, 342). Samtidigt stred man om efterföljaren sedan Cameron meddelat att han inte skulle tjäna en tredje termin som premiärminister och stundvis svängde kampanjen rörande omröstningen även så att det verkade som om frågan om EU medlemskap hade blivit till en leksak i kampen om ledarskapsplatsen i det konservativa partiet (Gowland 2017, 343).

Förutom det att kampanjen upplevdes som en kampanj för ledarskapsplatsen i partiet, så skedde folkomröstningen 2016 mitt i ett förtroendekollaps inte bara hos politiker utan i nästan alla former av offentlig myndighet. Tio dagar före omröstningen fann en undersökning att enbart 19 procent trodde på de uttalanden David Cameron gjorde angående EU (Saunders 2018, 392). Även bland dem som röstade konservativt år 2015 betraktade 60 procent honom som icke pålitlig. Till följd av detta upplevde endast 30 procent av väljarna, trots en ström av dystra prognoser från ekonomer, ministrar och företagsorganisationer, att deras personliga ekonomi skulle försämrats utanför EU. En mycket större andel, 58 procent, tyckte att tillbakadragande inte skulle göra någon skillnad eller var osäker på dess inverkan (Saunders 2018, 393).

Allmänheten präglades av misstro gentemot politikerna, samtidigt som David Cameron och resten av de som var för att stanna i EU med hjälp av ord såsom ”säkerhet” och ”västånd” argumenterade för att stanna (Gowland 2017, 323). Lämna-sidans kampanj å andra sidan bottnade starkt i euroområdet medlemskap och det faktum att det sågs som en brinnande byggnad utan utgång. Starka ledare såsom Boris Johnson poängterade även juridiska- och suveränitetsdimensionerna gällande sakfrågan, och samtidigt menade man att EU var en gammaldags organisation skapad för att behålla makten och kontrollen hos eliten snarare än hos folket (Gowland 2017, 323). Stanna-sidan fokuserade precis som under folkomröstningen 1975 mer på vardagslivet och dess fördelar, medan Lämna-sidan fokuserade på problem rörande nationell självständighet och suveränitet (Gowland 2017, 323). Under den första tiden av kampanjen bombaderades dock väljarna av statistik från båda sidorna, med komplexa långa ekvationer rörande långsiktig ekonomisk påverkan av EU medlemskapet som resulterade i absurda siffror och därför möttes med misstänksamhet och hån. Till saken hör att största delen av befolkningens levnadsstandard i Storbritannien inte hade ~~inte~~ förbättrats sedan finanskraschen 2007–2008, så varningar om ekonomiska krascher och sämre levnadsstandard intresserade inte särskilt mycket (Gowland 2017, 344).

Risker och rädsla dominerade kampanjen fram till folkomröstningen vilket resulterade i retorik om sådant som ofta var okänt, såsom ekonomin för Stanna-sidan och immigrationen för Lämna-sidan. Alla ämnen drogs in i kampanjen, man överdrev ~~för effekt~~ och retoriken liknade nästan apokalyptiska former, oresonliga argument presenterades och lögnen var emellanåt acceptabla.

EU presenterades som en oresonlig och icke reformbar institution hos Lämna-sidan, trots att det emellanåt var oklart var EU:s politik brast när det kom till Storbritanniens demokratiska styre (Gowland 2017, 346). Varken Lämna-sidan eller Stanna-sidan intresserade sig det minsta för EU:s framtid i stort, och media förstärkte detta genom att fokusera på kampanjens genomförande och personliga rivaliteter i regeringen. David Camerons varningar för att lämna EU möttes jämnt av frågan: ”Om han anser faran vara så stor, varför kallade han till folkomröstning från första början?” (Gowland 2017, 346). I mitten av allt detta stod allmänheten, och man var förvirrad över vem man skulle tro. David Camerons kringgående väg till folkomröstningen och långvariga tvivel om hans EU-åsikt och politik förbättrade inte bilden av honom, medan Boris Johnson å andra sidan var känd för sitt register över falska uttalanden, skapande av myter om EU och ett rykte om sig som självpublicist. Man trodde att hans Brexit-inställning till stor del var utformad för att främja hans väg till ledare för det konservativa partiet sedan Cameron avgått (Gowland 2017, 347).

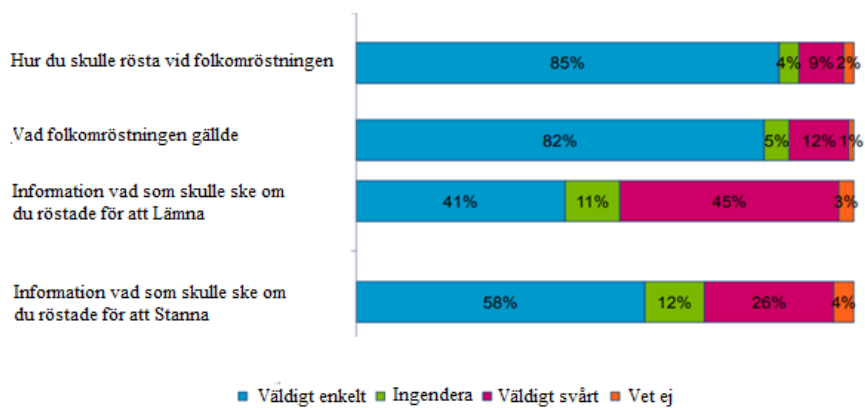
Den 24 juni 2016 klockan 7:00 på morgonen meddelades det att folkomröstningen till slut hade resulterat i Brexit kampanjen som den segrande sidan. 51,9 procent röstade för att lämna, medan 48,1 procent av rösterna hade röstat för att stanna kvar (Gowland 2017, 353). År 1975 hade de politiska partierna varit de dominerande organisationerna med sina många medlemmar, där man kunde lita på att de följde ledaren. År 2016 hörde cirka 1 procent av väljarskaran till någon av de starkare partierna, konservativa, arbetarpartiet eller liberala demokrater (Gowland 2017, 352). Väljarna år 2016 var splittrade, förvirrade och mer hänsynslösa än väljarna år 1975. En undersökning rörande medias roll [för att influera i att påverka](#) allmänheten gjordes, och man kunde även konstatera [på basis av en undersökning, där man samlade in artiklar under kampanjens gång, gjord av the Reuters Institute for the Study of Journalism](#) att den nationella pressen favoriserade Brexit med 45 procent jämfört med Stanna-sidan som stannade på 27 procent (Gowland 2017, 353). Efter att resultatet hade meddelats blandades jubel med förtvivlan bland de som varit för att stanna och de som velat lämna. Och bland dessa fanns de som betraktade Brexit som något lika allvarligt som att inte förnya sitt medlemskap på gymmet, och sådana som fokuserade på att undersöka vad det var de egentligen hade röstat för eller mot (Gowland 2017, 354). Google meddelade att i timmarna efter resultatet var frågan ”Vad är EU?” den andra mest populära frågan rörande EU att söka på, vilket på ett intressant sätt reflekterar folkomröstningskampanjens effektivitet. Dessutom fanns de som röstat för att lämna och dagen efter bittert ångrade sitt beslut (Gowland 2017, 354).

4.5.2.2 Centrala egenskaper i Brexit 2016

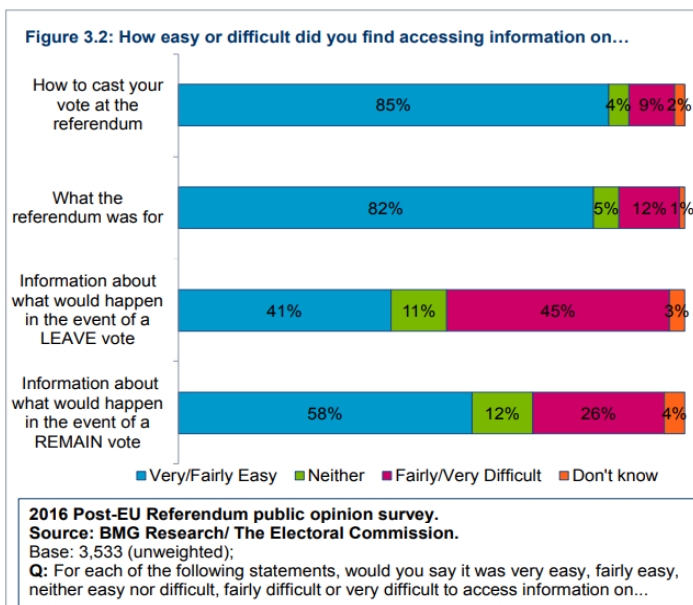
Folkomröstningen 2016 som kom att benämnas ~~som~~-Brexit var en synnerligen intressant folkomröstning i fråga om att ~~granskaspegl~~a befolkningens vilja i en sakfråga. Om man studerar de centrala egenskaperna och den första punkten, nämligen *medborgarens möjlighet till tillräcklig information, kunskap i sakfrågan och tillgång till objektiva källor* så visar rapporten från ~~valkommissionen the Electoral Commission~~ att ett flertal sätt att nå ut med viktig information presenterades. Den 15 maj 2016 drog ~~valkommissionens~~ deras informationskampanj igång, och den innehöll reklam, en guide för röstning och aktiviteter som tillhandahölls av organisationer som de samarbetade med. Målet för ~~valkommissionen the Electoral Commission~~ var att förse varje vuxen medborgare med tillräcklig information för att hen skulle kunna ta ställning för eller emot ett utträde ur EU i folkomröstningen, istället för att prioritera någon specifik samhällsgrupp (The Electoral Commission 2016, 37). Denna information innehöll argument för båda sidorna i folkomröstningen, vilket hade efterfrågats av medborgarna när ~~valkommissionen the Electoral Commission~~ testade förståelsen för sakfrågan någon månad tidigare (The Electoral Commission 2016, 37). Därtill gjorde ~~valkommissionen~~ reklam för att människor skulle läsa deras guider via TV, radio, sociala kanaler och pressen och delade ut kampanjblad med information till varje hushåll i Storbritannien. Efter kampanjen upplevde 84 procent av medborgarna enligt en undersökning gjord den 23 juni 2016 att de visste mycket (34 procent) eller ~~tillräckligt~~rimligt (50 procent) om vad folkomröstningen var för (The Electoral Commission 2016, 44). När det gällde tillgång till information upplevde 45 procent att det var svårt att hitta information om vad som skulle ske om ~~Storbritanniens~~ lämnade EU medan 41 procent upplevde att det var lätt. ~~Som motsats~~Däremot upplevde endast 26 procent att det var svårt att hitta information om vad som skulle ske om ~~Storbritanniens~~ stannade kvar i EU. ~~Oavsett~~-Trots allt så upplevde 80–84 procent av befolkningen att det var lätt att nå information om vad folkomröstningen handlade om. Nedan följer en figur som ~~illustrerar~~bättre ~~visar~~ siffrorna för hur befolkningen upplevde tillgången på information (The Electoral Commission 2016, 45).

Figur 2 Hur lätt eller svårt tillgången på information upplevdes bland medborgarna i Storbritannien inför folkomröstningen 2016.

Hur lätt eller svårt upplevde du tillgången på information gällande

Figuren är översatt från rapporten. [Post-EU Referendum public opinion survey.](#)

På basis av ovanstående information och figur från BGM Research/The Electoral Commission tyder rapporten på att en stor andel av medborgarna hade tillräckligt med information och upplevde ~~det åtminstone som~~ att de ~~åtminstone~~ visste tillräckligt för att kunna ta ställning till sakfrågan på röstningsdagen. Ser man till ~~den procentuella andelen~~ ~~procentuella antalen~~ var det dock en ~~större~~ andel (41 %) som upplevde det som svårt att hitta information om vad som egentligen skulle ske om ~~Storbritanniende~~ lämnade EU, ~~vilket kan ha varit en bidragande orsak~~. Under större delen av ~~den politiska~~ kampanjen ~~ur politiskt perspektiv~~ hade istället skällsord blandat ~~det~~ med lögn serverats åt väljarkåren från båda sidorna, men ingendera av sidorna hade klargjort vad EU egentligen var, hur dess framtid skulle te sig och vad medlemskapet innebar för Storbritannien. ~~Detta gäller till~~ exempel frågan om suveräniteten, som för Lämna-sidan var en av de största frågorna och som gav upphov till uppmaningar som ”ta tillbaka kontrollen” och ”Vi vill ha tillbaka vårt land” (Gowland 2017, 349). Här kan tilläggas att övriga ~~medias~~ ~~mediers~~ roll i kampanjen ~~också~~ behöver ~~också~~ belysas då ~~en~~ undersökning som gjordes visar att media understödde Brexit med 45 procent jämfört med 27 procent för Bremain (Gowland 2017, 353).

Faktum var att Storbritanniens regering kontrollerade mer än 98 procent av ~~landets~~ ~~dess~~ offentliga utgifter och den hade veto-rätt i alla viktiga områden såsom försvar, förflyttning av

makt, utvidgning, skatter, icke EU-immigration, asyl, straffrätt, den gemensamma valutan och EU-budgetens rabatt. Dessutom kunde parlamentet upphäva den europeiska gemenskapslagen från 1972 och då hade landet varit ut urfrån EU i en handvändning (Gowland 2017, 349). I ljuset av detta kan konstateras att medborgaren åtminstone upplevde sig ha tillräckligt med information, särskilt de som var över 55 år (70 procent), för att kunna ta beslut och de hade tillgång till objektiva källor. Av de i åldern 18–34 ansåg endast 52 procent att de hade tillräckligt med information för ett beslut, och av de i åldern 35–54 ansåg 63 procent att de hade information nog för att ta ett välgrundat informerat-beslut (The Electoral Commission 2016, 45).

I den andra centrala egenskapen, *intresse för själva sakfrågan*, så kan man säga att det nog fanns ett intresse bland allmänheten rörande sakfrågan, särskilt med tanke på att valdeltagandet vid folkomröstningen låg på omkring 72,2 procent där 48,1 procent röstade för att stanna och 51,9 procent för att lämna (Clarke, Goodwin och Whiteley 2017, 1) (The Electoral Commission 2016, 6). Men sedan folkomröstningen 1975 hade den likgiltiga acceptansen av ett medlemskap ändrat och man hade blivit misstänksam och skeptisk gentemot EU, samtidigt som få förstod vad det egentligen var (Gowland 2017, 172). Andelen euroskeptiker växte under tiden i EU, både inom regeringen och allmänheten i stort på grund av problemen med samarbetet och det att Frankrike och Tyskland fungerade som EU:s centrum istället för Storbritannien. Allt detta tydde på att intresset nog fanns, men kampanjen fram till folkomröstningen 2016 informerade väljarna genom att bombardera med ekonomiska siffror och abstrakta varningar som till skillnad från kampanjen 1975 inte översattes på ett sådant sätt att allmänheten förstod och kunde knyta an till (Saunders 2018, 392). Det intresse som fanns dalade snabbt tillsammans med förtroendet för politikerna efter det. En kombination av en känsla av att inte riktigt förstå vad EU är och vad det innebär för Storbritannien annat än siffror från källor som man inte vet om man litar på är tillräckligt för att intresset kanske inte skall öka före de sista dagarna före folkomröstningen. Hårtill kan nämnas kampen om ledarskapsplatsen i det konservativa partiet sedan Cameron meddelat att han inte skulle tjänstgöra ännu en period, eftersom det att väljarkåren upplevde kampanjen som en kampanj om ledarskapsplatsen knappast ökade intresset för den egentliga sakfrågan (Gowland 2017, 343).

Den tredje centrala egenskapen, *eventuella intressegrupperingars påverkan*, är på samma sätt som folkomröstningen 1975 en utmaning i att undersöka på grund av att landet delades in främst i de som var för att stanna och de som ville lämna EU, vilket gjorde att intressegrupperingars påverkan inte syntes på samma sätt samt att egenskapen i sig är svår att mäta. Dock bröt sig en

del grupper ur de båda sidorna under 2016, till exempel SNP (Scottish Nationalist Party) som var för att stanna och UKIP (United Kingdom Independence Party) som var för att lämna EU (Tannam 2016, 2) (Virdee och McGeever 2017, 1803). SNP varnade att en majoritet för Brexit skulle innebära en folkomröstning om självständighet för Skottland, men under större delen av kampanjen figurerade partiet enbart vid utsidan, distraherat av bland annat interna kärleksskandaler (Gowland 2017, 343). UKIP å andra sidan hade visserligen samma mål som övriga anhängare av Lämna-sidan, men där Lämna-sidan fokuserade på att ta tillbaka makten från EU till Storbritannien så var UKIP främst oroliga över invandringen (Virdee och McGeever 2017, 1806). Enligt partiet hade EU gjort stor skada genom att underlätta okontrollerad invandring vilket hade lett till undertryckta löner på arbetsmarknaden, dålig levnadsstandard och hårdare liv för en stor del av befolkningen i Storbritannien (Virdee och McGeever 2017, 1806). UKIP visade på att migranter var ett ekonomiskt hot på Storbritanniens befolkning och lyfte under kampanjens gång fram sådant som terroristattacker i Frankrike och Belgien, tusentals flyende flyktingar från Syrien till Europa och visade att Europas öppna gränser gjorde landet osäkert. När sedan nyligen anlända flyktingar anklagades för att ha begått en serie sexuella övergrepp i Tyskland, bidrog UKIP:s kampanj till en moralisk panik som förstod flyktingar som sexuella rovdjur vilket förstärkte meddelandet om att stanna kvar i EU skulle utsätta brittiska kvinnor för fara (Virdee och McGeever 2017, 1807). Som svar på eventuella intressegrupperings påverkan så kan man åtminstone på basis av vad som presenteras angående UKIP anta att åtminstone delvis påverkade partiet allmänheten. Vad gällde arbetet så var det ganska klart för många att det gällde främst vita européer från fastlandet som undergrävde brittiska arbetare, men samtidigt ville många ta tillbaka kontrollen över landets gränser för att begränsa antalet muslimer, eftersom en stor del av den brittiska befolkningen ansåg att den muslimska kulturen var oförenlig med att vara brittisk (Virdee och McGeever 2017, 1807).

Den fjärde centrala egenskapen, *formuleringen på valsedeln*, har inte på något nämnvärt sätt påverkat röstningsförfarandet vad man kan anta. Frågan löd: Should the United Kingdom remain a member of the European Union or leave the European Union? och på basis av den utformningen kan konstateras att formuleringen som sådan inte var oklar (Gowland 2017, 354). The Electoral Commission genomförde en kontroll av sakfrågan den första september 2015, och på basis av intervjuer med medborgare upplevde de formuleringen på valsedeln som klar och koncist (The Electoral Commission 2015, 4). Istället upplevde medborgarna förvirring rörande vad det innebar att vara medlem av Europeiska unionen, och för det andra vad som skulle ske om Storbritannien gick ut ur EU, vilket man kunde se på basis av för det första de

som dagen efter ångrade sitt beslut, och för de andra det antal som omedelbart efter resultatet valde att undersöka vad de egentligen hade röstat för (Gowland 2017, 354) (The Electoral Commission 2015, 4). Härtill kan vidare undersökas den procentuella andelen av befolkningen som var medvetna om att Storbritannien var medlem av något som Europeiska unionen, vilket åtminstone till en början av kampanjen antagligen var meningen med all den information som presenterades.

I fråga om den femte centrala egenskapen, *möjlig manipulation under debatt och kampanj*, så kan man konstatera att det åtminstone fanns möjlighet till manipulation. Kampanjen som sådan kännetecknades av slagord blandat med undanhållande av information och delvis presenterad information som gynnade enbart en av sidorna (Gowland 2017, 348). Intressegrupperingar såsom SNP och UKIP bidrog även de, särskilt UKIP som redan tidigare konstaterades driva hårt framåt sin oro för invandringen, där till exempel möjligheten att stoppa Turkiet från att bli medlem var i det närmsta obefintlig enligt försvarsministern Penny Mordaunt. Här kan tilläggas att hon efter detta uttalande inte verkade medveten om EU:s antagningsprocedurer för blivande medlemsländer (Gowland 2017, 349). Oavsett varnade UKIP för att inom åtta år skulle antagligen en miljon invånare enbart från Turkiet adderas till Storbritanniens befolkningen vilket skulle hota den nationella säkerheten och den offentliga servicen (Gowland 2017, 349). Detta, tillsammans med tidigare konstaterande påverkade och skrämde säkerligen åtminstone en del av väljarkåren i Storbritannien.

Förutom UKIP så uppdagades efter folkomröstningen 2016 vid The Electoral Commissions rapport av kampanjutgifterna att något inte stod rätt till. De båda huvudkampanjerna, "Vote Leave" och "The In Campaign" hade varsin gräns för hur mycket de fick spendera, och gränsen låg på 7 000 000 pund (The Electoral Commission 2015, 93). Utöver det så fick aktörer som ville delta i kampanjen spendera 10 000 pund, och ville de spendera mer än så krävdes det att de skulle registrera sig hos The Electoral Commission. Detta gällde även registrerade politiska partier. När de hade registrerats hade de rätt att spendera upp till 700 000 pund på kampanjen (The Electoral Commission 2015, 93).

Men i juni 2016 uppdagades det att "Vote Leave", tillsammans med oregistrerade gruppen "BeLeave" hade gjort fem betalningar till en kanadensiskt dataanalys företag med namnet Aggregate IQ. Betalningarna var för tjänster till kampanjaktörer i folkomröstningen 2016. Tre av dessa betalningar, med den sammanlagda summan av 675 315,18 rapporterades vara donationer från "Vote Leave" som spenderades av "BeLeave" på tjänster av Aggregate IQ. En annan betalning på 50 000 pund av Mr Anthony Clake rapporterades vara en donation från Mr

Clake, och den sista betalningen på 100 000 pund rapporterades av gruppen "Veterans for Britain" som en donation av gruppen "Vote Leave" för att spenderas på tjänster från Aggregate IQ (The Electoral Commission 2019). The Electoral Commission ansåg efter sin undersökning att all spending från "BeLeave" till företaget Aggregate IQ gjordes på uppmaning av "Vote Leave" som ett steg i en gemensam plan. "Vote Leave" borde ha deklarerat beloppen för gemensamma utgifter i dess utgifter för folkomröstningskampanjen, men eftersom det inte gjordes, och man var medveten om att det skulle överstiga gränsen på 7 000 000 pund, gjorde man sig skyldig till brott.

Aggregate IQ visade sig snart även vara ett företag starkt involverat med Cambridge Analytica. Cambridge Analytica var ett brittiskt analysföretag ägt av miljardären Robert Mercer som snart visade sig vara involverat i Storbritanniens försvarsinstitution och samtidigt högerens propaganda maskin (Cadwalladr 2017, 4–6). Cambridge Analytica hade tidigare introducerat mass-data insamling som en ny form av psykologisk krigsföringsteknik, via insamlat data från Facebook. Via Facebook lyckades Cambridge Analytica rikta in sig på individer i stor skala, och genom att fortsättningsvis lagligt köpa konsumenters datauppsättning, allt från prenumerationer till flygbiljetter, kunde de rikta in sig på väljare som var lätta att övertalas (Cadwalladr 2017, 7). Som exempel kunde de trigga neurotiska väljare i Storbritannien med bilder av immigranter som översvämmade landet. Under 2018 släpptes en film där dåvarande VD:n för Cambridge Analytica inför dold kamera berättar hur de varit involverade i val i över 200 länder och lagt fallor för politiker genom att locka in dem i svåra situationer, vilket ledde till att Storbritanniens datainspektion utredde om "Vote Leave" hade använt sig av Cambridge Analytica i folkomröstningen 2016. Därefter gav landets högsta domstol tillåtelse att göra en husrannsakan för att undersöka Cambridge Analyticas servrar (Cadwalladr 2018, 9–10). Det intressanta för denna studie är de siffror som kom upp när The Oxford Internet Institute undersökte sociala medier dagarna före folkomröstningen. De övervakade 313 000 konton och av 1,5 miljoner inlägg på Twitter mellan 5–13 juni 2016 så var 54 procent för Lämna-sidan, 20 procent för att stanna och 26 procent var neutrala. En tredjedel av dessa inlägg, ungefär en halv miljon, kom från mindre än 1 procent av dessa konton. Ingen människan kan skapa så många inlägg i en sådan hastighet. Mängden inlägg tyder på att de flesta kontona var automatiserade, och veckan fram till folkomröstning tangerade alla dessa inlägg immigration och bristen på kontroll vid gränserna (Risso 2018, 80). En stor del av kampanjerna som bedrevs på sociala medier fram till röstningsdagen var med stor sannolikhet baserade på data från Cambridge Analytica och dessa kampanjer hjälpte många av dem att driva fram en anti-EU känsla (Risso 2018, 80–81).

På basis av denna information kan konstateras att det med stor sannolikhet förekom någon form av manipulation under kampanjen fram till folkomröstningsdagen. Förutom UKIP som varnade för Turkiet och hårt drev på frågan om öppna gränser och immigrationen, verkade Cambridge Analytica i form av Aggregate IQ i skymundan på sociala medier genom att, antagligen, samla information om väljarna och sedan välja ut de individer som lättast gick att påverka. Huruvida de var orsaken till att någon politiker misskrediterades nämns inte i källorna, men inte heller kan man med säkerhet säga att Cambridge Analytica faktiskt påverkade folkomröstningen. Oavsett donerades en stor summa pengar från "Vote Leave" och mindre organisationer till företaget för deras tjänster. Om detta inte innebar någon form av manipulering, hade antagligen andra bevis redan presenterats.

Sammanfattningsvis kan konstateras att Storbritannien rätt omgående efter folkomröstningen hade svårigheter att anpassa sig till de institutioner och regler den Europeiska unionen redan hade tagit med hänsyn till de övriga medlemsländerna. Som tidigare konstaterades hade undersökningar efter 1975 gjorts som visar att de flesta var likgiltiga till ett medlemskap i EU, man sökte främst skydd från kommunismen, och få visste vad medlemskapet innebar. Medborgarna ansåg nog att det fanns tillgång till tillräckligt med information enligt de procentuella siffror valkommissionen presenterade, men samtidigt som kampanjen pågick försvårades samarbetet mellan Storbritannien och EU ytterligare, både av de omförhandlingspunkter Cameron presenterat och det faktum att Tyskland och Frankrike fungerade mer som EU:s centrum istället för Storbritannien vilket hade varit tanken. Därtill presenterade Stanna-sidan under kampanjens gång främst siffror som visserligen visade på det positiva med att stanna i EU, medan Lämna-sidan tog till varningar och fokuserade på invandring och målade upp bilder av en arbetslös befolkning med invandrare som rovdjur som anföll brittiska kvinnor. Mycket av detta måste ha påverkat vid fråga om beslutsfattandet, och intressant hade varit att undersöka ytterligare hur stor del av befolkningen som medvetet eller omedvetet faktiskt påverkades av de inlägg som producerades för att Lämna EU på sociala medier, och Cambridge Analytica och Aggregate IQ och deras egentliga roll vid påverkandet av folkomröstningen och dess resultat.

Följande kapitel presenterar en jämförande analys av de båda folkomröstningarna utgående från de centrala egenskaper som tidigare i studien har presenterats.

4.3 Jämförande analys

Utgående från de svar folkomröstningen 1975 och Brexit gett skall en jämförande analys göras för att se vilka likheter och skillnader de båda folkomröstningarna har gällande de centrala egenskaperna.

4.3.1 Medborgarens möjlighet till tillräcklig information, kunskap i sakfrågan och tillgång till objektiva källor

I en jämförelse av de båda folkomröstningarna kan man konstatera att landet under kampanjen fram till folkomröstningen 1975 för det första befann sig i en lite annorlunda position gentemot den senare under 2016. År 1975 var Storbritannien känt som det sjunkande skeppet på grund av dess skulder och förluster under kriget, och när EEC lyckades och Frankrike och Tyskland visade en snabb återhämtning insåg Storbritannien att ett medlemskap skulle kunna rädda landet (Allen 2005, 121). Vad gäller kampanjen för folkomröstningen så verkade 1975 års kampanj starkt för ett EU-medlemskap där de flesta av de starka offentliga personerna stod på Ja-sidan, såväl ~~politiska~~ politiker som idrottsmän och skådespelare, vilket åtminstone till en del resulterade i att väljarna röstade på dessa personer och deras partier. Ja-sidan hade även stora nyhetstidningar såsom *the Daily Mail*, *the Daily Express* och *the Sun* på sin sida och många fick sin information från nyhetstidningar. Eftersom dessa tidningar var främst var intresserade av att skriva sådant som berörde deras läsare personligen, använde sig Ja-sidan även av en lättförståelig bild av medlemskapet där riskerna och möjligheterna parades ihop till förmån för medlemskap. Ja-sidan erhöll också mer donationer än Nej-sidan, vilket kan bestyrkas med det faktum att den summa de erhöll från staten för sin kampanj var 94 procent av Nej-sidans inkomster, men enbart 12,5 procent av Ja-sidans inkomster. Därtill undanhöll man sådan form av information som på något sätt kunde vara negativt, såsom förlorandet av suveräniteten och negativa effekter på den inre marknaden.

Under folkomröstningen 2016 befann sig Storbritannien i en lite annorlunda position. För det första hade de inte hotet från Sovjetunionen eller för den del, hotet om ekonomisk kollaps så överhängande som det varit år 1975 (Saunders 2018, 392). För det andra var förtroendet för politikerna inte lika starkt under 2016, och för det tredje fanns det de som efter själva omröstningen valde att undersöka vad de egentligen röstat om. Större delen av kampanjen fram till folkomröstningen hade kantats av skällsord, påståenden och lögn blandat med en misstänksamhet mot huruvida kampanjen gällde folkomröstningen eller ny ordförande för konservativa partiet (Gowland 2017, 348–349). Men på samma sätt som år 1975 gömdes sådan

information undan som inte gynnade just den sidan man stod på. Dock verkade the Electoral Commission som grundades under 2000-talet under folkomröstningen 2016, vars uppgift var att se till att människor fick den objektiva information som krävdes för att ta ett väl övervägt beslut i folkomröstningen, att svara på frågor före och under folkomröstningen och att se till att frågan var formulerad på ett sådant sätt att medborgarna förstod den. Jämfört med 1975 och The Referendum Act 1975 var the Electoral Commission ett mycket bättre utvecklat verktyg för att se till att folkomröstningen fungerade som den skulle och all information delgavs medborgarna. Gällande media under folkomröstningskampanjen 2016 gjordes även en undersökning av dess roll i det hela, och man kom fram till att 45 procent stödde Brexit, jämfört med 27 procent som hellre ville att landet skulle stanna kvar (Gowland 2017, 353). Det visar på att media inte antog en så objektiv roll i någon av landets folkomröstningar som de egentligen borde.

Sammanfattningsvis kan konstateras att i fråga om medborgarens möjlighet tillräcklig information, kunskap i sakfrågan och tillgång till objektiva källor så fanns information att tillgå under kampanjen 1975 men den krävde att man själv tog reda på sedan Ja-sidan ekonomiskt och politiskt sett var mycket starkare redan från början. Det verkade nästan som att majoriteten största delen av majoriteten var för ett medlemskap, och de lät ingen medborgare missförstå det. Under kampanjen 2016 arbetade the Electoral Commission hårt för att medborgarna skulle få så mycket information som möjligt om de båda möjliga utfallen, vilket undersökningar visade att gav delvis resultat. Åtminstone upplevde procentuellt sett flera medborgare att de hade den information som krävdes för att fatta ett väl övervägt och informativt beslut enligt the Electoral Commissions undersökning. Det intressanta hade dock varit att ställa samma frågor till befolkningen år 1975, sedan de valde att stanna i Europeiska gemenskapen med 67 procent jämfört med 33 procent som ville lämna. I Brexit var det mycket jämnare i resultatet. I fråga om likheter och skillnader så kan konstateras att folkomröstningen 2016 enligt siffror kunde förse befolkningen med mycket mer objektiv information via olika kanaler såsom TV, radio och sociala medier. Folkomröstningen 1975 var mer begränsad i fråga om olika kanaler vilket gjorde att Ja-sidan med stöd av idoler och starka politiska personer samt en starkare ekonomisk fördel hade alla fördelar gentemot Nej-sidan.

4.3.2 Intresse för själva sakfrågan

Skillnaden mellan folkomröstningen 1975 och Brexit vad gällde intresset för sakfrågan låg kanske först och främst i framgången att väcka intresse hos de delar av befolkningen som inte

var särskilt intresserade, åtminstone under år 1975. Under debatten år 1975 togs ett flertal andra frågor upp, vilket de båda sidorna för kampanjen snabbt fäste sig vid. Kampanjfordon för varje tänkbar valkrets, från ensamstående mammor till kristna samfund skapades i samklang med specifika meddelanden som var anpassade efter varje grupps oro och frågor (Saunders 2018, 22). Samtidigt eftersträvade Ja-sidan till att visa på en hemsk framtid för Storbritannien utanför Europeiska gemenskapen, i en kall och hård värld (Gowland 2017, 88). Debatten utvidgades till att gälla hela nationen och handlade om mycket mer än enbart medlemskapet i sig, vilket gjorde att intresset fanns, valdeltagandet uppgick till 65 procent på röstningsdagen, men huruvida det var sakfrågan eller någon av de andra frågorna som fångade intresset är svårt att säga (Saunders 2018, 22–23). Vad gäller intresset för sakfrågan år 2016 så fanns ett större intresse, då valdeltagandet vid folkomröstningen låg på omkring 72,2 procent (Clarke, Goodwin och Whiteley 2017, 1). Men under kampanjen fram till röstningsdagen hade man inte till skillnad från år 1975 fokuserat på att få allmänheten intresserad genom att ta ner ämnet på deras nivå och förankra det i vardagliga händelser som för befolkningen lättare hade haft att förstå. Istället strömmade det fram information, siffror och väldigt mycket spekulation om vad som skulle ske i framtiden, blandat med slagord om kontroll, lögner och interna gräl inom partier, vilket intresserade även media mer än själva sakfrågan i sig. Dessutom hade man, till skillnad från år 1975, väldigt lågt förtroende för inte bara politiker utan för all form av allmän auktoritet (Saunders 2018, 393). Här kan ännu konstateras att kampanjen 2016 även präglades av kampen om ledarskapsplatsen i det konservativa partiet, vilket ledde till att många ansåg att kampanjen handlade mer om den framom folkomröstningen (Gowland 2017, 343).

Sammanfattningsvis fanns det alltså både 1975 och 2016 ett intresse för sakfrågan, men där kampanjen år 1975 fokuserade på att ta ner det på en mer lättförståelig nivå ~~–som antagligen ökade intresset bland allmänheten~~ valde man år 2016 att istället överösa väljarna med ekonomisk information. Genom att enbart visa på riskerna, glömde man bort sådant som medborgarnas oro rörande identitet och de positiva sidorna av en europeisk integration (Glencross 2016, 35). Dessutom hade man år 1975 ett mycket större förtroende för politikerna vilket gjorde att många valde att rösta som deras idoler gjorde varav många fanns på Ja-sidan. Det intressanta är dock att även om kampanjen 1975 fokuserade på att göra ämnet lättförståeligt, så var andelen som röstade nästan 10 procent högre under 2016. Det kan ha haft något att göra med en mindre gruppering som uppstod några dagar före röstningen 1975 som uppmanade befolkningen att bojkotta folkomröstningen samtidigt som man anklagade politiker för att fejt skyffla över ansvaret på befolkningen, men det kan också ha att göra med sociala medier under folkomröstningen 2016, eftersom de har en möjlighet att nå ut till fler som annars inte omfattas

av kampanjen på samma sätt på grund av avstånd. Oavsett fanns ett intresse för sakfrågan under båda folkomröstningarna, även om den var högre under folkomröstningen 2016.

4.3.3 Eventuella intressegrupperingars påverkan

Under år 1975 påverkade kampanjen hela landet och man valde aktivt mellan Ja- och Nej-sidan. Eftersom kampanjarbetarna fokuserade på att ta ner sakfrågan på allmänhetens nivå och utrustade kampanjfordon för olika valkretsar, till exempel militärer eller kristna samfund, ensamstående föräldrar och liknande kretsar, så lyckades de också i någon mån undvika att intressegrupperingar skapades som aktivt försökte påverka folkomröstningens utfall. En möjlig orsak till att intressegrupperingarna inte verkade lika aktivt år 1975 var det faktum att man röstade för en gemensam marknad, och ett medlemskap bland nio andra medlemsländer (Saunders 2018, 389). Migrationen inom EEC var år 1975 enbart cirka 3000, så röstningen vid den tidpunkten var uteslutande tanken på en gemensam marknad och inte en politisk union, och många hoppades även att det skulle rädda Storbritanniens stagnerade ekonomi (Glencross 2016, 11). Enbart en mindre kampanj nämns som uppstod de sista dagarna före röstningen där man uppmanade människor att bojkotta röstningen och anklagade riksdagsledamöter för att fejt skyffla över ansvaret på befolkningen (Saunders 2018, 379).

Folkomröstningen 2016 var lite annorlunda, för det första att två intressegrupperingar utmärkte sig. Förutom Ja- och Nej-sidan fanns det SNP och UKIP. SNP menade att ett negativt beslut i folkomröstningen skulle resultera i en ny folkomröstning för självständighet för Skottland, men förutom det var de upptagna med inre problem inom partiet. UKIP å andra sidan var för att lämna EU, men fokuserade främst på invandringen och lyfte under kampanjens gång fram allt från terroristattacker i Belgien och Frankrike till det ekonomiska hot invandrarna utgjorde, och det faktum att Europas öppna gränser gjorde landet osäkert (Virdee och McGeever 2017, 1807). Dessa två grupperingar och deras inverkan på folkomröstningen föll dock efter röstningen lite i skymundan till förmån för Cambridge Analytica och AggregateIQ, som dock hade en egen agenda varvid ämnet återupptas under den centrala egenskapen det berör. I en jämförelse mellan de två folkomröstningarna gällande intressegrupperingars påverkan, så kan konstateras att intressegrupperingar utgående från materialet hade mycket mer att använda sig av under kampanjen år 2016. År 1975 delades landet i för och emot, och förutom det att medborgarna tenderade att rösta som de stora partiledarna eller som deras idoler gjorde eller uppmanade människor att göra, så fanns det egentligen inte så mycket annat än suveräniteten som Nej-sidan hade användning för. Under de cirka 40 åren som gått sedan dess hade EU växt till en union

med 28 medlemsstater, med en valutazon, ett aktivt rättsväsende och mer invandring (Saunders 2018, 389). Så under folkomröstningen såg EU annorlunda ut, och på samma sätt reagerade väljarkåren på ett annorlunda sätt sedan 1975.

4.3.4 Formuleringen på valsedeln

Under röstningsdagen är det viktigt att sakfrågan som står på pappret är klar och koncist för att undvika missförstånd. Men för att varje väljare skall förstå vad det är de egentligen röstar om och vad de innebär, behöver kampanjarbetet ha fyllt sin roll och delgett all den information som kan tänkas behövas för att man som medborgare skall kunna ta ett beslut. Folkomröstningen 1975 hade engagerat medborgarna med tanke på den procentuella andelen som valde att rösta vilket nämdes här tidigare, och även om Ja-sidan ekonomiskt sett hade en stor fördel så fanns det även de som arbetade hårt för att stanna utanför EEC och den gemensamma marknaden.

Sakfrågan utformades enligt följande:

”Do you think that the United Kingdom should stay in the European Community (The Common Market)? YES/NO” (Saunders 2018, 396)

Sakfrågan som sådan är klar och koncist, men förutom den så lade man även till en fråga om upphävandet av det kollektiva ansvaret i regeringen (Butler och Ranney 1994, 39). Huruvida det utformades så att frågorna var åtskilda eller tillsammans när man bad väljarna ta ställning har ej framkommit, vilket innebär att det kan ha påverkat beslutsfattandet. Folkomröstningen 2016 hade istället en sakfråga som utformades enligt följande:

”Should the United Kingdom remain a member of the European Union or leave the European Union?” (Gowland 2017, 354)

Utformningen var kanske inte oklar, men oklarheter rörande vad den Europeiska unionen var och vad det innebär för Storbritannien att vara eller inte vara medlem fanns istället bland medborgarna, vilket antagligen påverkade beslutet. The Electoral Commission genomförde en kontroll av sakfrågan den första september år 2015 där de frågade medborgarna om deras syn på sakfrågan och hur den på bästa sätt kunde formuleras för att undvika missförstånd, och använde sig av medborgarnas kommentarer när de valde formuleringen på valsedeln för att den skulle vara så klar och lätt att förstå som möjligt.

Sammanfattningsvis kan konstateras på basis av jämförelsen att utformningen av sakfrågan inte enbart kunde påverka beslutet hos väljarna i någondera fallen, utan väldigt långt var det bakomliggande faktorer som kommit fram under kampanjens gång som resulterade i deras svar.

Formatted: English (United States)

Formatted: Normal

Möjligtvis påverkades folkomröstningen 1975 delvis av att man blandade in en annan fråga under röstningsdagen, med till vilken utsträckning framkommer ej. Skillnaden mellan de båda folkomröstningarna var dock att man år 1975 valde att samtidigt ställa en annan fråga om det kollektiva ansvaret för regeringen medan man år 2016 för det första faktiskt genomförde undersökningar bland medborgarna för att få fram den bästa och mest lättförstådda formuleringen av sakfrågan, för att sedan ha kommentarer från medborgarna i åtanke när man valde den formulering som ansågs vara såpass klar att missförstånd inte kunde förekomma.

4.3.5 Möjlig manipulation under debatt och kampanj

I denna jämförelse blir det hela egentligen en tolkningsfråga, eftersom man först måste bestämma var som innebär manipulation och när det faktiskt är fråga om ren och skär manipulation och inte enbart idogt kampanjarbete. I folkomröstningens 1975 framkommer inte huruvida någon form av manipulation utfördes, om man inte väljer att klassa det som manipulation att man använde skådespelare och artister som rekryterades till någondera sidor, att man avsiktligt lämnade bort delar av information som inte var till ens fördel och att man vände och vred på sakfrågan med specifika delfrågor som berörde föräldrar, invandrare och förluster från kriget. I folkomröstningen 2016 kan konstateras att kampanjen bestod av slagord, påståenden, lögnar och påhopp från båda sidorna, vilket kan ses som en form av manipulation eftersom det bara stundtals presenterades saklig fakta. Dessutom undanhöll man precis som år 1975 fakta som inte verkade till fördel för den egna sidan vilket, om väljarkåren inte förhöll sig källkritisk till informationen, kunde ses som en form av manipulation.

Skillnaden mellan folkomröstningen år 1975 och år 2016 rörande manipulation kanske huvudsakligen gäller, förutom intressegrupperingars påverkan såsom UKIP och SNP, vad som uppdagades när The Electoral Commission presenterade sin rapport över kampanjutgifter och det att huvudgruppen "Vote Leave" tillsammans med "BeLeave" hade gjort donationer på stora summor till ett kanadensiskt dataanalysföretag vid namn AggregateIQ. "Vote Leave" hade inte deklarerat summorna, "BeLeave" hade inte registrerat sig varvid dessa donationer inte var tillåtna och de gjordes i samarbete med "Vote Leave" trots att man visste att summorna skulle överskrida den tillåtna spenderingsgränsen. Vid närmare undersökning visade det även sig att AggregateIQ var starkt involverat med Cambridge Analytica, ett företag som presenterade nya former av krigsföring genom massinsamling av data, och som genom datainsamling från Facebook-användare kunde rikta in sig på väljare som lättare kunde manipuleras och samtidigt nå stora grupper av individer. Huruvida Cambridge Analytica manipulerade debatten via sociala

medier och genom att tangera svagare individer och psykologiskt genom propaganda få väljarna att byta åsikt låter vara osagt eftersom diskussionen ännu fortgår, men det faktum att Vd:n för Cambridge Analytica erkänner på film att de varit inblandade i val i över 200 länder gör att vissa frågor och spekulationer dyker upp, exempelvis USA och Storbritanniens förhållande sedan Brexit skett (Cadwalladr 2017, 10–11).

Sammanfattningsvis kan konstateras att om man utgår ifrån att någon form av manipulation förekom, kunde det i båda folkomröstningarna vara undanhållande av information. Huruvida den informationen fanns att tillgå annanstans framkommer dock ej, men med tanke på den ström av information som redans fanns att tillgå var det knappast många medborgare som själva valde att söka fram om det eventuellt fanns något negativt i påståendet. Att som väljare veta när informationen går över till lögn och omöjliga påståenden och när den är saklig och korrekt samtidigt som informationen försar fram kan vara en utmaning, särskilt om man inte redan vet hur en stor organisation egentligen fungerar vilket var fallet med en stor del av väljarkåren vad gälle både EEC år 1975 och Europeiska unionen 2016. Om man sedan fokuserar på skillnaderna mellan de båda folkomröstningarna så är Cambridge Analytica och AggregateIQ av intresse, och huruvida manipulation av väljarna förekom genom insamling av information från Facebook. Förutom att "VoteLeave" gjorde sig skyldig till brott genom att gå över spenderingsgränsen, så har rapporter rörande Cambridge Analyticas faktiska inblandning i folkomröstningen 2016 fortsättningsvis inte uppdagats och omgärdas av spekulationer och frågor om eventuell manipulation av väljarna.

4.4 Begränsningar

Svårigheten med denna typ av studie i detta fall var att mäta egenskaperna. På grund av de centrala egenskaperna som plockades fram utgående från ett flertal punkter som baserar sig på rapporter och former av kontroll som valkommissionen använder sig av under både före, under och efter en folkomröstning så blir problemet i att bestämma när något är tillräckligt. Hur mycket av information är tillräckligt för att kunna göra en studie av detta fall, och av all ängd att bestämma vad som är enbart väsentligt och inte försvårar själva studien, resultatet och avhandlingen som sådan.

På grund av en avgränsning som inte är tillräckligt tydlig i många av de centrala egenskaperna försvårar de studien, och tillsammans med en stor skillnad i fråga om tillförlitliga källor blir det

Formatted: Font: (Default) Times New Roman, 14 pt, Font color: Auto

Formatted: Font: (Default) Times New Roman, 14 pt, Font color: Auto

Formatted: Normal

svårt att få fram ett enhetligt resultat i frågan. I jämförelse av tillförlitliga källor hittas från folkomröstningen 2016 mer vetenskapligt material i fråga om studier före, under och efter folkomröstningen till skillnad från folkomröstningen 1975 vars material är dessvärre begränsat. Detta ger mindre material att jobba med vilket försvårar en enhetlig studie av centrala egenskaper i fallet med folkomröstningen 1975, vilket i sin tur försvårar den jämförande analysen. Eftersom valkommissionen i Storbritannien grundades 2001 och fungerar som ett självständigt organ som följer lagen om politiska partier, val och folkomröstningar 2000 (PPERA) har detta inte existerat vid folkomröstningen 1975, vilket gör att sådana centrala egenskaper som tagits fram och presenterats inför folkomröstningen 2016 inte finns dokumenterat för 1975 annat än rapporten från the House of Lords från 2009 som visserligen behandlar folkomröstningar i Storbritannien men dock inte hänvisar till de centrala egenskaperna som valkommissionen valt att använda sig av utförligare i rapporten gällande folkomröstningen 2016. Detta har dessvärre begränsat avhandlingen och gjort att en del av de centrala egenskaperna vid resultatet blivit lite av en tolkningsfråga gällande resultatpresentation. Dock har resultaten presenterats utgående från det material som funnits till förfogande, om än fortfarande finns lite mer rum för tolkning än vad som kunde vara behövt, på grund av nämnda begränsningar.

56 Slutsatser och diskussion

Denna avhandling hade för avsikt att undersöka vilka likheter och skillnader folkomröstningen 1975 i Storbritannien hade med folkomröstningen 2016 som resulterade i Brexit. Analysen har gjorts genom att studera folkomröstning som ett verktyg inom direkt-demokrati, och därefter har ~~sex~~^{fem} olika centrala egenskaper för folkomröstning som verktyg valts ut. Följande egenskaper är utvalda på basis av The Electoral Commissions arbetsuppgifter före, under och efter en folkomröstning. Dessa är *medborgarens möjlighet till tillräcklig information, kunskap i sakfrågan och tillgång till objektiva källor, intresse för själva sakfrågan, eventuella intressegrupperingars påverkan, formuleringen på valsedeln* och *möjlig manipulation under debatt och kampanj*. Därefter har folkomröstningen 1975, efter en kort genomgång av bakgrunden, analyserats utgående från dessa ~~sex~~^{sex} centrala egenskaper. Samma förfarande har gjorts med folkomröstningen 2016 innan kapitlet avrundas med en jämförande analys av de båda folkomröstningarna där varje del avslutas med en kort sammanfattning och eventuella likheter eller skillnader mellan de båda folkomröstningarna lyfts upp, de haft.

Frågeställningen ligger i vad finns det för likheter och skillnader mellan folkomröstningen 2016 och folkomröstningen 1975 om fortsatt medlemskap i EU i Storbritannien?

De slutsatser som kunnat dras på basis av analysen är kort följande. Folkomröstningen år 1975 och folkomröstningen som kom att benämnas Brexit år 2016 hade likheter i fråga om undanhållande av information som inte gagnade den egna sidan i kampanjen, vilket kom fram i de flera av de centrala egenskaperna. I den jämförande analysen av den första centrala egenskapen var skillnaden mellan de båda folkomröstningarna för det första det ekonomiska läget landet befann sig i. Under 1970-talet hade Storbritannien en stagnerad ekonomi, där EEC sågs som den möjliga räddningen och frågor om beslutsfattande på överstatlig nivå och invandring var inte särskilt aktuella oväskande. Folkomröstningen år 2016 kännetecknades istället av dessa frågor och kom till som ett svar resultat av på en ökad fientlighet och misstro mot EU av medborgarna i Storbritannien snarare än ett behov av ekonomisk hjälp. Vidare hade kampanjen år 1975 ett otroligt starkt stöd för Ja-sidan, medan kampanjen 2016 präglades mer av misstro mot politiker och statliga organ, en förvirring över rörande sakfrågan och precis som under folkomröstningen 1975 partisk media. Likheterna mellan de båda sidorna var därför främst undanhållande av information som inte var till fördel för den egna grupperingen och partisk media och press, medan skillnaderna var det ekonomiska läget, förtroendet för politikerna och tillgång till objektiv information. Under folkomröstningen 2016 hade man existerade till skillnad från 1975 valkommissionen the Electoral Commission, ett organ som uttryckligen arbetade för att nå ut med objektiv information till väljarna inför folkomröstningen. Detta organ fanns inte år 1975.

Demokrati har längre fungerat som styrelseform för att organisera det politiska livet i samhället och reglera bestämmanderätten till att ge medborgare bestämmanderätten genom att till exempel utse representanter i fria och rättvisa val. Denna nationella beslutanderätt har fått ge vika för transnationella institutioner såsom exempelvis Nato, vilket i sin tur har gett upphov till att man börjat se sig om efter nya former av demokrati som säkerhetsställer att folket fortfarande innehar makten. En av dessa former, direktdemokrati, innebär att folket själva tar besluten. Utgående från de verktyg som presenterats har en studie utgående från folkomröstning gjorts för att studera de skillnader som folkomröstningen 1975 har haft gentemot folkomröstningen år 2016 som kom att benämnas som Brexit. Utgående från direktdemokrati och folkomröstning som verktyg har under studiens gång konstaterats att direktdemokrati som sådan fungerar utmärkt som komplement till eventuell representativ demokrati, men enbart direktdemokrati försvåras avsevärt att det antal medborgare och de komplexa samhällen vi lever i idag, vilket är

en av de huvudsakliga skillnaderna mellan direktdemokrati och exempelvis representativ demokrati, men även vid studier av skillnaden mellan direktdemokrati och deliberativ demokrati är det själva involverandet i beslutfattandet som försvårar direktdemokrati i praktiken.

Folkomröstningar blir allt mer aktuella i dagens samhällen som ett sätt att bibehålla makten hos folket, och därmed även bibehålla legitimiteten hos den representativa demokratin. Som verktyg har det sina fördelar och nackdelar vilket är en orsak till att det inte utövas så starkt som någon kanske önskar. I fråga om folkomröstningen 1975 och folkomröstningen 2016 så försvåras direktdemokratis verktyg av medborgarnas möjlighet att fatta välgrundade beslut som baserar sig på objektiv information inom en specifik tidsram. Under folkomröstningen 1975 grundade sig många medborgares beslut på de krig som varit och den allmänna rädsla som fanns för kommunismens utbredning. Därtill stödde många kända, karismatiska personer den ena sidan vilket gjorde att många valde att rösta som sin idol snarare än att lugnt och metodiskt se över de positiva och negativa aspekterna av de olika resultaten. I folkomröstningen 2016 påverkades medborgarna åter igen, trots att de under denna folkomröstning erbjöds objektiv information via flertalet kanaler och hårt arbete av valkommissionen. Trots undersökningar och rapporter som bidrog till att så utförligt som möjligt informera varje medborgare och de för- och nackdelar de olika resultaten förde med sig, så upptäckte man dock efter att resultatet avslöjats hur många som egentligen inte visste varför de röstat som de gjort.

Direktdemokrati som sådan är inte särskilt effektiv om man inte kan lita på att folket är fullständigt uppdaterade vad gäller de positiva och negativa sidorna av sitt beslut, vilket gör att

Intresse för sakfrågan och ämnet i stort fanns nog även om kampanjen år 1975 lyekades bättre i fråga om att öka förståelsen för befolkningen, vad de egentligen skulle rösta om genom att ta ner sakfrågan på deras nivå och sammankoppla det med vardagen. Dock var den ekonomiska debatten komplicerad, det var svårt att komma fram till vilka faktorer som bar ansvaret för den stagnerade ekonomi Storbritannien hade och man kunde enbart gissa hur medlemskapet skulle komma att påverka ekonomin i framtiden, men till Ja sidans fördel var många överens om att ett utträde skulle innebära en katastrof för Storbritanniens industrier. Kampanjen år 2016 lyekades inte på samma sätt utan information som delgavs var siffror och mycket spekulation samt smutskastning från båda sidorna. Dock hade folkomröstningen 2016 ett högre valdeltagande än år 1975, vilket kan ha berott på ett flertal faktorer men den mest möjliga faktorn kan ha varit sociala medier och den möjlighet som då fanns att rösta trots att man befann sig utomlands. I mån av spekulation kan man även fundera om medborgarna år 1975 såg

resultatet som färdigt givet på förhand på grund av den överlägsna Ja sidan, medan man i folkomröstningen 2016 kände att röstningen kunde gå hur som helst och varje röst var viktig. I fråga om likheter kan konstateras att intresset fanns, medan skillnaderna var förståelsen för sakfrågan och vad det innebar för Storbritannien. En till intressant skillnad är det faktum att folkomröstningen 1975 lyfte fram alla de positiva aspekterna av ett medlemskap, medan folkomröstningen 2016 visade på de negativa effekterna av ett medlemskap, och de negativa effekterna med Brexit beroende på vilken sida man tillhörde. Man glömde bort att lyfta fram de positiva aspekterna av en europeisk integration.

Intressegrupperingars påverkan under folkomröstningen 1975 var närmast obefintlig. Landet delades in i Ja och Nej sidan, man fokuserade på specifika samhällsgrupper och vad folkomröstningen skulle innebära för deras del och så undvek de, medvetet eller omedvetet, skapandet av intressegrupperingar som sökte att påverka folkomröstningen. Dessutom röstade man enbart för en gemensam marknad bland nio andra medlemsländer, inte en politisk union, och man visste att detta kunde hjälpa Storbritanniens stagnerade ekonomi. Det fanns inte riktigt någon stark orsak till skapandet av intressegrupperingar år 1975. Folkomröstningen 2016 hade istället exempelvis UKIP och SNP, där SNP menade att om man röstade för Brexit skulle detta innebära en ny folkomröstning för självständighet för Skottland, medan UKIP var för Brexit, främst på grund av invandringen, och aktivt lyfte fram argument såsom terroristattacker i Belgien och Frankrike, det ekonomiska hot invandrare utgjorde och det faktum att den fria rörligheten gjorde Storbritannien osäkert. De båda folkomröstningarna hade inte speciellt mycket gemensamt med varandra i fråga om intressegrupperingar, istället var de väldigt olika där folkomröstningen 2016 hade intressegrupperingar för specifika frågor och områden vilket folkomröstningen år 1975 inte hade. Härtill kan diskuteras sådana aspekter som utvecklingen, eftersom det år 1975 inte på samma sätt fanns orsaker till intressegrupperingar att bildas i landet på samma sätt som år 2016 och den ökade invandringen och fria rörligheten, utvecklingen och de allt mer utsuddade nationsgränserna. Frågan är dock om det hade varit möjligt att undvika dessa intressegrupperingar år 2016 om man istället valt att fokusera på specifika samhällsgrupper på samma sätt som man gjorde år 1975.

Formuleringen på valsedeln både under folkomröstningen år 1975 och folkomröstningen år 2016 var klar, koncis och lätt att förstå för medborgarna. Skillnaden mellan år 1975 och år 2016 var att man valde år 1975 att lägga till en fråga om upphävandet av det kollektiva ansvaret för regeringen som man samtidigt skulle besvara. Huruvida detta har påverkat medborgarna eller inte vid röstningsförfarandet är svårt att säga, men säkerligen resulterade frågan i en del andra

frågor om huruvida dessa två hade något samband eller ej. Folkomröstningen 2016 hade inte någon tillägsfråga och därtill utförde The Electoral Commission under år 2015 undersökningar bland medborgarna för att undvika eventuella missförstånd som kunde tillkomma på grund av formuleringen på valsedeln. Den egentliga likheten mellan folkomröstningen år 1975 och folkomröstningen år 2016 var egentligen informationen fram till valdagen och hur denna påverkade medborgarna att rösta snarare än själva formuleringen, varvid denna centrala egenskap var svår att besvara. Dock är formuleringen på valsedeln en av de punkter som The Electoral Commission undersöker och omformulerar med medborgarnas åsikt i åtanke vilket gör den väsentlig för denna avhandling.

Den sista centrala egenskapen som jämfördes var möjlig manipulation under debatt och kampanj, och i fråga om skillnader så kan konstateras att folkomröstningen år 1975 inte har dokumenterat någon form av uttrycklig manipulation. Huruvida användningen av idoler är manipulation eller ej kan ifrågasättas, men om man utgår ifrån att dessa idoler i sin tur hade möjlighet att välja om de ville involvera sig i kampanjarbetet så visar det bara på vilken åsikt de hade om de aktivt verkade för endera sidan. Därtill bestod Nej sidan väldigt långt av interna grupperingar med vitt skilda politiska intressen och rivalitet samtidigt som de kopplades samman med extremistgrupper, så det var kanske mer frågan om en väldigt ojämn kamp snarare än eventuell manipulation. Ja sidan eftersträvade att visa på en grym, kall framtid för Storbritannien utanför EEG vilket för medborgarna var mer övertygande än Nej sidans argument om förlorad suveränitet.

Den kanske främsta skillnaden mellan folkomröstningen år 1975 och folkomröstningen år 2016 är i fråga om manipulation Cambridge Analytica och AggregateIQ. För det första sammanställde The Electoral Commission efter kampanjen en rapport över utgifter, eftersom kampanjen 2016 hade ett utgiftstak lite beroende på vilka grupperingar inom "VoteLeave" och "Bremain" som var registrerade alternativt ej registrerade. Detta hade inte kampanjen år 1975. I rapporten kom det fram att "VoteLeave" tillsammans med mindre grupper hade överskridit spenderingsgränsen vilket var ett brott, och stora summor hade gått till AggregateIQ, som var tätt sammankopplade med Cambridge Analytica, ett analysföretag. Vidare undersökning visade att Cambridge Analytica var inbegripna i över 200 val i olika länder och samtidigt arbeta inom Försvarsmakten med psykologisk krigsföring vilket gick ut på att samla in information om individer via Facebook och sedan välja de mest osäkra för att via manipulation exempelvis genom bilder på massinvandring och negativa bilder om högt uppsatta politiker försöka ändra deras åsikt. Denna debatt är inte över än idag, men detta är en av de största skillnaderna mellan

de båda folkomröstningarna i fråga om manipulation, eftersom det i Cambridge Analytics fall, om de gjort sig skyldiga till det som presenterats, har gjort sig skyldiga till manipulation av väljare inför folkomröstningen år 2016. Därtill bör även nämnas skillnaden rörande donationer och utgiftstak, vilket kampanjen år 2016 hade men inte kampanjen år 1975, vilket om så varit fallet kanske hade gjort kampanjen år 1975 lite jämnare.

Studiens frågeställning lyckades besvaras utgående från de skriftliga källor som valts ut, och de fem centrala egenskaperna lämnade visserligen rum för tolkning i sin utformning till viss mån vilket krävdes för att rymma eventuell diskussion rörande sådana ämnen som ännu idag inte till fullo har besvarats. De likheter och skillnader som här presenterats inbegriper även ett tidsrum på ungefär 40 år där utvecklingen gått vidare och Europeiska unionen småningom antagit den form av union som vi idag är bekanta med. De beslut som Storbritanniens medborgare tog år 1975 baserade sig väldigt långt på spekulationer och framtiden, medan folkomröstningen år 2016 istället baserade sig på information som i sin helhet var informativ men som kan ha vinklats till förmån för den egna åsikten.

Skillnaden mellan dessa två folkomröstningar var i grunden medborgarnas förtroende för beslutsfattarna. Folkomröstningen år 1975 kännetecknades av starka, karismatiska ledare som var för ett medlemskap, tillsammans med en befolkning som inte riktigt visste vad den gemensamma marknaden innebar och därför valde att rösta som deras idoler gjorde. I folkomröstningen år 2016 kännetecknades istället kampanjen av en djup misstro mot beslutsfattarna, vilket innebar att medborgarna förnekade regeringens råd att stanna kvar i EU. I likhet med år 1975 valde man inför folkomröstningen år 2016 att använda samma strategi från regeringen; man omförhandlade villkoren för medlemskap före man lät folket bestämma. Vad man inte hade räknat med var att EU inte var beredd att omförhandla principen om fri rörlighet. Till skillnad från år 1975 bad man även väljarna att lösa en konstitutionell fråga med en enorm komplexitet rörande en politisk union, inte enbart en gemensam marknad som varit fallet år 1975. Dessutom hade ett problem som inte funnits under kampanjen år 1975 blivit aktuellt under kampanjen år 2016, immigrationen och den fria rörligheten.

I denna avhandling kan konstateras att de fem centrala egenskaperna som användes för analys är också de egenskaper som går heta i diskussioner om fördelar och nackdelar med folkomröstning som verktyg. Informationen till medborgarna är av största vikt för att de skall kunna fatta ett objektivt beslut, vilket sedan The Electoral Commission grundades år 2000 är en av deras största uppgifter. Genom att inrätta ett oberoende organ vars största uppgift är att delge medborgarna objektiv information, att undersöka och formulera sakfrågan för att undvika

missförstånd på valdagen och övervaka utgifter försvarar de möjligheten till manipulation från intressegrupperingar. Samtidigt borde det resultera i en höjning av aktiviteten även hos de mer passiva väljarna, eftersom de får tillgång till information som är trovärdig från en oberoende organisation. I folkomröstningen år 2016 i Storbritannien kännetecknades debatten inför valdagen av en svår blandning av nationellt intresse och frågor kring europeisk integration, och till skillnad från år 1975 kunde man inte längre räkna med en enad stark elit på Ja-sidan vilket varit fallet 40 år tidigare. Under kampanjen år 2016 var brittisk press och politiker delade angående frågor om immigration och fri rörlighet inom EU. Detta gav möjlighet för EU-skepticism att växa bland medborgarna och inom partier, och när media och press lyfte fram Nej-sidans argument gav det upphov till nationella intressegrupper som inte varit ett problem under kampanjen år 1975. I en folkomröstning tenderar väljare att resonera enligt skäl direkt relaterade till sakfrågan eller så resonerar de enligt skäl relaterade till inrikes eller utrikes problem, vilket gör att medborgare ibland svarar på helt andra frågor än den sakfråga som står på valsedeln (Glencross 2016, 11–12).

Folkomröstning som verktyg fungerar som komplement till representativ demokrati i viss mån, men dess svagheter ligger i det ansvar man ger medborgarna och media. En av de motargument som tidigare presenterades i denna studie hänvisar till det att förutom ett lågt valdeltagande vilket gör att endast den aktiva befolkningens åsikter speglas, så besitter sällan medborgarna den politiska kunskap som krävs för att ge uttryck för sina egna åsikter och därför blir de lätta att manipulera. I frågor rörande ämnen där medborgarna besitter ytterst lite kunskap om själva sakfrågan tenderar de även att resonera enligt skäl relaterade till inrikes eller utrikes problem, såsom immigration, suveränitet och möjlighet att påverka beslutsfattande på EU-nivå och den egna ekonomin. Därför är folkomröstningsresultat som behandlar exempelvis EU-frågor svåra att förutsäga.

Adriano Kottarides, medborgarna i den brittiska parlamentet har inte förtroende för politiska ledare. För närvarande är det dock den representativa demokratin när det gäller legitimitet i beslutsfattandet och i sådana frågor som vanligtvis delar representanterna i ett representativt system såsom moralfrågor eller ytterst känsliga frågor. Därför, t, men som tidskrävande verktyg, är det kanske huvudsakligen just territoriella och moraliska frågor som berör hela befolkningen som det skall användas till. I folkomröstningen år 1975 i Storbritannien kunde man förutse resultatet till viss mån på basis av att medborgarna hade förtroende för politiker, idoler och högt uppsatta tjänstemän samtidigt som omförhandlingarna för medlemskap var lyckade. Men folkomröstningen år 2016, det vill säga Brexit, bottnade i en misslyckad förhandling om den fria rörligheten, nationella intressegrupperingar och splittrade partier där åsikter gick isär samt ett allmänt utbrett misstroende på politiker och beslutsfattare. I mångt och mycket bottnade dock orsaken till folkomröstningen år 2016 i ett missnöje som funnits sedan Storbritanniens inträde, trots att många erkände att kunskapen inte var särskilt hög under valkommissionens intervjuer och senare rapporter. Folkomröstningar och andra former av direktdemokrati som komplement till representativ demokrati är fortfarande fullt möjligt, och erbjuder en lösning för medborgarna att utöva sina politiska rättigheter vid beslutsfattande även i dagens moderna demokrati. Dock är dessa verktyg kanske huvudsakligen menade som komplement istället för ersättande för den representativa demokratin.

Commented [k9]: Enligt vem?

Formatted: Heading 2, Left, Line spacing: single

Formatted: Font: (Default) Times New Roman, 12 pt

7. Referenser

Formatted: English (United States)

Formatted: Normal

Allen, David. 2005. The United Kingdom: A Europeanized Government in a non-Europeanized Polity. I Simon Bulmer och Christian Lequesne (red.). *The member states of the European Union*. New York: Oxford University Press, 119–141.

Anckar, Dag. 1980. Referendum i Finland? Om den svårförverkligade demokratin. I Anckar, Dag och Berglund, Sten (red.). *Planerad demokrati*. Åbo: Stiftelsen för Åbo Akademi forskningsinstitut, 25–63.

Banducci, Susan A. 1998. Direct Legislation: When Is It Used and When Does It Pass? I Shaun Bowler, Todd Donovan och Caroline Tolbert (red.) *Citizens as Legislators: Direct Democracy in the United States*. Columbus: Ohio State University, 109–131. Hämtad 22.8 2019 från: <http://www.jkarp.com/f2010/banducci.pdf>

Befolkningsregistercentralen, 2018. Hämtad 5.8 2019 från <https://vrk.fi/sv/medborgarinitiativ-i-finland#>

Bengtsson, Åsa. 2008. *Politiskt deltagande*. Dabas: Reälszisztéma Dabas Printing House

Blair, Tony. 2017. The Battle for Britain. Hämtad från: <http://www.washingtonspeakers.com/images/pdfs/The%20Battle%20for%20Britain%20by%20Tony%20Blair%20-%20Project%20Syndicate.pdf>

Bowler, Shaun, Todd Donovan och Jeffrey A. Karp. 2007. Enraged or Engaged? Preferences for Direct Citizen Participation in Affluent Democracies. *Political Research Quarterly*, 60(3), 351–362. <https://doi.org/10.1177/1065912907304108>

Butler, David and Ranney, Austin. 1994. *Referendums around the world: the growing use of direct democracy*. Washington D.C.: the American Enterprise for Public Policy Research

Cadwalladr, Carole. 2017. The great British Brexit robbery: how our democracy was hijacked. *The Observer*. 7 maj. Hämtad 28.2 2020 från: <http://davelevy.info/wp-content/uploads/2015/03/great-british-brexite-robbery.pdf>

Cadwalladr, Carole. 2018. The Cambridge Analytica Files. 'I made Steve Bannon's psychological warfare tool': meet the data war whistleblower. *The Guardian*. 18 mars. Hämtad 28.2 2020 från: http://davelevy.info/Downloads/cabridgeanalyticfiles%20-the-guardian_20180318.pdf

Clarke, Harold D., Goodwin, Matthew och Whiteley, Paul. 2017. *Brexit: Why Britain Voted to Leave the European Union*. Cambridge: Cambridge University Press

Foster, Peter. 2016. The British public couldn't care less about Brexit and the EU referendum. *The Telegraph*. 20 januari. Hämtad 15.10 från: <https://www.telegraph.co.uk/news/newstoppers/eureferendum/12108375/The-British-public-couldnt-care-less-about-Brexit-and-the-EU-referendum.html>

Glencross, Andrew. 2016. *Why the UK voted for Brexit*. London: Macmillan Publishers Ltd.

Gilljam, Mikael & Hermansson, Jörgen (red.). 2003. *Demokratins mekanismer*. Stockholm: Liber

Formatted: English (United States)

Field Code Changed

Formatted: English (United States)

Formatted: Normal

Goodwin J. Matthew & Heath, Oliver. 2016. The 2016 Referendum, Brexit and the Left Behind: An Aggregate-level Analysis of the Result. *The Political Quarterly*, Volume 87, Issue 2

Gowland, David. 2017. *Britain and the European union*. New York: Routledge

Hadenius, Axel. 2001. *Demokrati. En jämförande analys*. Malmö: Liber.

Held, David. 1997. *Demokratimodeller. Från en klassisk demokrati till demokratisk autonomi*. Göteborg: Daidalos.

Jansson, Andre. 2004. Motståndets mångfald – om medieanvändningens politiska dimensioner. I Lars Nord och Jesper Strömbäck (red.). *Medierna och demokratin*. Lund: Studentlitteratur.

Lewin, Leif. 1970. *Folket och eliterna. En studie i moderna demokratiska teorier*. Stockholm: Almqvist & Wiksell

IDEA Handbook. 2008. *Direct Democracy*. The International IDEA Handbook. Stockholm: International Institute for Democracy and Electoral Assistance

Liddle, Roger. 2015. *The risk of Brexit*. London. Roman & Littlefield international Ltd.

Magleby, David B. 1984. *Direct Legislation: Voting on Ballot Propositions in the United States*. Baltimore: Johns Hopkins University Press

Manin, Bernard. 2002. *Den representativa demokratins principer*. Stockholm: SNS Förlag

Nord, Lars och Strömbäck, Jesper. 2004. *Medierna och demokratin*. Lund: Studentlitteratur

Nyberg, Björn. 1992. Referenduminstitutet: dess plats i den representativa demokratin. Pro gradu-avhandling.

Petticrew, Mark and Roberts, Helen. 2006. *Systematic Reviews in the Social Sciences: A Practical Guide*. Oxford: Blackwell Publishing

Qvortrup, Matt. 2005. *A comparative study of referendums*. Manchester. Manchester University Press

Risso, Linda. 2018. Harvesting Your Soul? Cambridge Analytica and Brexit. I Christa Jansohn (red.) *Brexit Means Brexit?*, 75–91. *Academy of Science and Literature*, 2017, Mainz. Hämtad 28.2 från: http://www.adwmainz.de/fileadmin/user_upload/Brexit-Symposium_Online-Version.pdf#page=75

Saunders, Robert. 2018. *Yes to Europe! The 1975 Referendum and Seventies Britain*. London: Cambridge University Press.

Semetko, Holli A. och de Vreese, Claes H. 2004. *Political Campaigning in Referendums: Framing the Referendum Issue*. London och New York: Routledge, Taylor and Francis Group

Setälä, Maija. 1999. *Referendums in Western Europe – A Wave of Direct Democracy*. *Scandinavian Political Studies*. Vol. 22, No. 4.

Formatted: English (United States)

Formatted: Normal

Setälä, Maija och Schiller, Theo (ed.), 2012. *Citizens' Initiatives in Europe. Procedures and Consequences of Agenda-setting by Citizens*. Palgrave Macmillan: New York.

Smith, Graham. 2009. *Democratic innovations – Designing institutions for citizen participation*. Cambridge. Cambridge university press

SOU 2007:94. Grundlagsutredningen. Folkomröstningar i Europa. Rättslig reglering och förekomst av folkomröstningar i 32 europeiska stater.

Suksi, Markku. 1993. *Bringing in the people*. Dordrecht: Kluwer Academic Publishers

Suksi, Markku. 1983. Referenduminstitutet. Meddelanden från ekonomisk-statsvetenskapliga fakulteten vid Åbo Akademi: 190. Åbo: Rättsvetenskapliga institutionen

Svenska akademiens ordbok. 1958. Revokation. Hämtad 5.8 2019 från <https://www.saob.se/artikel/?seek=Revokation>

Taxell, Lars Erik. 1987. *Demokrati: teori och verklighet*. Åbo: Åbo Akademis förlag

Englund, Tomas. 2000. *Deliberativa samtal som värdegrund – historiska perspektiv och aktuella förutsättningar*. Stockholm: Örebro Universitet (Skolverket)

Tannam, Etain. 2016. Brexit and the Future of the United Kingdom. IAI Working Papers. Hämtad 17.10 2019 från <https://www.iai.it/sites/default/files/iaiwpl616.pdf>

The Electoral Commission. 2020. What we do in referendums. The Electoral Commission. Hämtad 24.2 2020 från: <https://www.electoralcommission.org.uk/who-we-are-and-what-we-do/elections-and-referendums/what-we-do-referendums>

The Electoral Commission. 2016. The 2016 EU referendum. Report/The Electoral Commission. Hämtad 28.2 2020 från: https://www.electoralcommission.org.uk/sites/default/files/pdf_file/2016-EU-referendum-report.pdf

The Constitution Committee. 2009. *Referendums in the United Kingdom*. Report/House of Lords, Select Committee on the Constitution: 99. London: The Constitution Committee/House of Lords

The Electoral Commission. 2019. Investigation: Vote Leave Ltd, Mr Darren Grimes, BeLeave and Veterans for Britain. The Electoral Commission. Hämtad 28.2 2020 från: <https://www.electoralcommission.org.uk/who-we-are-and-what-we-do/our-enforcement-work/investigations/investigation-vote-leave-ltd-mr-darren-grimes-beleave-and-veterans-britain>

Vasilopoulou, Sofia. 2016). UK Euroscepticism and the Brexit Referendum. *The Political Quarterly*, Volume 87, Issue 2.

Virdee, Satman och McGeever, Brendan. 2017. Racism, Crisis, Brexit. *Ethnic and Racial Studies*. 41 (10): 1802–1819. doi: 10.1080/01419870.2017.1361544

Field Code Changed

Formatted: English (United States)

Field Code Changed

Formatted: English (United States)

Field Code Changed

Formatted: English (United States)

Formatted: English (United States)

Field Code Changed

Formatted: English (United States)

Formatted: English (United States)

Formatted: Normal